

TARTU RIIKLIK ÜLIKOOL
Ajaloo-keele teaduskond
NSV Liidu Ajaloo kateeder

A. K a l s

SUHTLEMISE FUNKTSIOONID PEREKONNAS

D i p l o m i t ö ö

Juhendaja: v.-öp. Ü.Vooglaid

*NRÜ NSV Liidu ajaloo kat.
kateed. nr. 2287*

Tartu 1972

S i s u k o r d

Sissejuhatus	3
I peatükk. Mõisted	
§ 1. Suhtlemine	
1. Mõiste erikujud	6
2. Suhtlemise struktuur	9
a) Mõjustamise viisid	9
b) Mõjustamise vastuvõtu viisid ..	12
3. Suhtlemise tähtsus	15
§ 2. Perekond kui väike grupp	
1. Grupp	17
2. Perekond	22
a) Mõiste	22
b) Terminoloogia	26
II peatükk. Probleemi asetus	32
III peatükk. Positiivne ja negatiivne suhtlemine . . .	
§ 1. Abiellumine	38
§ 2. Elu taastootmine	47
§ 3. Laste sotsialiseerumine	54
§ 4. Rollid perekonnas	65
§ 5. Abielulahutus	75
Kokkuvõte	82
Kasutatud kirjandus	86
Resümee	96

S I S S E J U H A T U S

On olemas vaid üks tõeline
väärtus - inimlike suhte
väärtus

(Saint - Exupery)

Käesoleva töö eesmärgiks on käsitleda mõningaid probleeme, mis on seotud suhtlemise ja tema funktsioonidega perekonnas. Nimetatud probleemide uurimisega tegelevad otsest või kaudselt mitmed teadusharud nagu demograafia, etnograafia, filosoofia, majandusteadus, meditsiin, pedagoogika, psühholoogia, seksoloogia, sotsiaalpsühholoogia, sotsioloogia, õigusteadus jne.. Niisugune suur huvi selle küsimuse vastu on põhjustatud reast teoreetilistest ja praktilistest vajadustest.

Teoreetilised eesmärgid, mis tõstatuvad suhtlemise uurimisel, on seotud eelkõige suhtlemise mõiste ja mehhanismiga ning sellega, kuidas tõsta suhtlemise kasutegurit. Suhtlemise kui tähtsa sotsialiseerumisprotsessi mõjustava nähtuse tundmine on aga esijoones vajalik perekonna praktiliste eesmärkide realiseerimiseks, ühiskonna kõige väärtuslikuma aarde, inimese, kujundamiseks kodanikuks ja isiksuseks.

Tingimuste väljaselgitamine, mis soodustavad või takistavad suhtlemist, igandite ja rollikonfliktide ületamine, soovitude väljatöötamine võõrandumisnähtuste vältimiseks suhtlemises, perekonna ja tema kaudu kogu ühiskonna progressiivse stabiilsuse kindlustamine - ka need on mõned prakti-

lised ülesanded, mis seostuvad suhtlemisprobleemiga perekonnas. Perekonna ja ühiskonna vahelise seose on ilmekalt väljendanud E.Zimmermann, öeldes, et "perekond on ühiskonna algrakuke; mida kindlamalt, tervemalt, harmoonilisemalt elavad need rakukesed, seda kindlam, tervem ja harmoonilisem on ühiskond."¹

Nõukogude riik pöörab suurt tähelepanu perekonna ja isiksuse probleemidele.

"Eesti NSV abielu- ja perekonnakoodeksist" võime lugeda:

"Hoolitsus nõukogude perekonna eest, kus on harmooniliselt ühendatud kodanike ühiskondlikud ja isiklikud huvid, on üks tähtsamaid Nõukogude riigi ülesandeid."²

NLKP Programmis on kirjutatud: "Kommunismile ülemineku perioodil suurenevad võimalused selleks, et kasvatada uut inimest, kelles harmooniliselt ühinevad vaimne rikkus, moraalne puhtus ja kehaline täiuslikkus."³

Rääkides probleemi "Suhtlemise funktsioonid perekonnas" käsitlemisest nõukogude sotsioloogias ja sotsiaalpsühholoogias, tuleb öelda, et nii nagu suhtlemise probleem üldse, nii ka see küsimus on vähe käsitlemist leidnud. Üksikud tööd mis sel alal on kirjutatud, hõlmavad põhiliselt suhtlemise osa inimese sotsialiseerumise protsessis. Ilmunud töödest

---

¹E.Zimmermann, Perekond ja selle ajaloolised vormid. "Perekonnaprobleemid," Trt., 1972 (käsikiri), lk.1.

²Eesti NSV abielu- ja perekonnakoodeks, Tln., 1969, lk. 7.

³Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Programm, Tln., 1961, lk. 111.

võiks esikohale seada N.G.Jurkevitsi raamatu " Советская семья." ⁴

Kui võtta aluseks A.G.Hartševi poolt kasutatav klassifikatsioon perekondade jaotamisest vormideks olenevalt keh-
tivast poliitilisest süsteemist, kus antud perekond esineb, ⁵
siis käesolevas töös käsitletakse nõukogude perekonna vormi.

Töö koostamisel on kasutatud nõukogude teadlaste nii
teoreetilisi kui ka empiirilisi uuringuid. Võrdleva ja täien-
dava materjalina on kasutatud ka kodanlike autorite töid.

Järgnev töö koosneb kolmest osast: esimeses antakse
suhtlemise ja perekonna mõisted, teises probleemi asetus,
kolmandas positiivne ja negatiivne suhtlemine perekonnas.

---

⁴Н.Г.Юркевич, Советская семья, Минск, 1970.

⁵А.Г.Харчев, Быт и семья в социалистическом обществе, Л., 1968, стр. 34.

I peatükk

MÖISTED

§ 1. Suhtlemine

1. Mõiste erikujud

Sotsioloogia ja psühholoogia baasil kujunes välja uus teadus - sotsiaalpsühholoogia, mille eesmärgiks on uurida inimestevahelist suhtlemist, vastastikust mõjustamist.⁶

Mõistet "suhtlemine"⁷ ei leidu meil väljaantud teatmeteostes.

V.N. Panferov on määratlenud sotsiaalpsühholoogilist suhtlemist kui "kahe või enama inimese vastastikust mõjustamist ümbritseva maailma asjade ja nähtuste, samuti teiste inimeste või iseenda ajal protsessis, kus toimub informatsiooni vahetamine ja vastastikuste suhete loomine ülesseatud eesmärkide kooskõlastatud täitmiseks."⁸

Nagu alljärgnevast näeme, kasutatakse terminit "suhtlemine" peale sotsiaalpsühholoogilise tähenduse, s.o. inimestevahelise vastastikuse mõjustamise⁹ ka muudes tähendustes, kusjuures mõnedes neis esineb vastastikuse mõjustamise, samuti ka tähenduste kattumise momente.

---

⁶ Г.В.Осипов, Современная буржуазная социология, М., 1964, стр. 112.

⁷ Ingl. k. - intercourse, vene k. - общение

⁸ В.Н.Панферов, Восприятие внешности людей и общение. "Человек и общество" № УИИ, ЛГУ, 1971, стр. 173.

⁹ Ingl. k. - interaction; vene k. - воздействие, взаимодействие.

1. Suhtlemine kui inimeste kooselu vorm
(perekond, koloonia, riik)¹⁰
2. Suhtlemine kui tootmissuhted¹¹
3. Rahvusvaheline suhtlemine¹²
4. Riikidevaheline suhtlemine¹³
5. Poliitiline suhtlemine¹⁴
6. Majanduslik suhtlemine¹⁵
7. Seisustevaheline suhtlemine¹⁶
8. Sotsiaalne suhtlemine¹⁷
9. Rassidevaheline suhtlemine¹⁸

---

¹⁰ Аристотель, Политика, М., 1911, стр. 5-6.

¹¹ К.Маркс, Ф.Энгельс. Немецкая идеология. Сочинения, Т.3, стр. 74; V.I. Lenin, Materialism ja empiriokrititsism. Teosed, 14.kd., lk. 299.

¹² Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu Konstitutsioon, Tln., 1957, lk. 7.

¹³ Sealsamas, lk. 9.

¹⁴ Г.Г.Дюментон, Проблемы социологии расселения. "Социальные предпосылки формирования города будущего," ч.1., М., 1967, стр. 51.

¹⁵ Sealsamas

¹⁶ Sealsamas.

¹⁷ Т.Парсонс, Общетеоретические проблемы социологии. "Социология сегодня," М., 1965, стр. 34.

¹⁸ Дж. Симсон и Дж. Милтон Ингер, Социология расовых и этнических отношений. "Социология сегодня," М., 1965, стр. 440.

10. Rahvustevaheline suhtlemine¹⁹
11. Venesuguslik suhtlemine²⁰
12. Seksuaalne suhtlemine²¹
13. Abielu kui suhtlemine²²
14. Vaimne suhtlemine, mis jaguneb psühholoogiliseks, intellektuaalseks ja ideoloogiliseks suhtlemiseks²³
15. Loominguline suhtlemine²⁴
16. Telepaatiline suhtlemine²⁵
17. Suhtlemine loodusega²⁶
18. Suhtlemine välismaailmaga²⁷
19. Suhtlemine kui olme koostisosa²⁸
20. Suhtlemine kui olme ehk igapäevases keeles inimestevaheline läbikäimine²⁹.

---

¹⁹ NLKP Programm, lk. 104.

²⁰ Г.Г.Дюментон, Проблемы социологии..., стр. 51.

²¹ А.Бибель, Женщины и социализм, М., 1959, стр. 547.

²² Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр. 17.

²³ Sealsamas, lk. 14

²⁴ Г.Г.Дюментон, Проблемы социологии..., стр. 51.

²⁵ L.Vassiljev, Telepaatiast, Tln., 1966, lk. 14.

²⁶ С.Ниринг, Свобода, обещание и угроза, М., 1966, стр. 110.

²⁷ К.Маркс ja Ф.Engels, valitud teosed II, lk. 315.

²⁸ А.Харчев, Быт и семья как категории исторического материализма. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр. 10.

²⁹ З.А.Янкова, Формирование личности в быту. "Социальные исследования," вып. 7, М., 1971, стр. 16.

Viimases tähenduses esinev suhtlemine ongi sotsiaalpsühholoogia üheks uurimisalaks, mille ühte osa, s.o.suhtlemist perekonnas käesolevas töös käsitletakse.

2. Suhtlemise struktuur.

Suhtlemise struktuuri on käsitletud mitmeti, kuid seda võib vaadelda ka koosnevana kahest osast, milleks on mõjustamise viisid ja selle vastuvõtu viisid.

a) Mõjustamise viisid.

Suhtlemisvahenditest seatakse esikohale kõne,³⁰ mis kujutab endast teatud inimestevahelist suhtlemisvormi keele abil, kus vahetatakse mõtteid ja toimub üksteise mõjustamine.³¹

B.D.Parögin jaotab sõnalise informeerimise olenevalt mõjustamise astmest teatamiseks, veenmiseks ja sisendamiseks.³² Teatamine on andmete edasiandmine ühelt inimeselt teistele nii vahetult (kõne), kui ka vahendatult (massikommunikatsioon), samuti inimeste tegevuse vastastikune kooskõlastamine, kusjuures teatamine ei sea oma eesmärgiks hoiakute, harjumuste ja mõtlemisviisi muutmist.³³ Üheks teatamise

---

30

Б.Ф.Поршнев, Социальная психология и история, М., 1966, стр. 128

31

Псühholoogia. Õpik pedagoogilistele instituutidele, Toim.A.A.Smirnov, lk. 252

32

Б.Д. Парыгин, Социальная психология как наука, Л., 1967, стр. 141.

33

Б.Д.Парыгин, Социальная психология как наука, стр. 141-142.

vormiks on ilmselt ka kuuldus, mis kujutab endast inimeselt inimesele edasiantavat suulist informatsiooni mingitest sündmustest, mis ametlikult pole kinnitamist leidnud.³⁴

Veenmine on niisugune mõjustamise viis, mis tugineb loogisel tõestusel ja mis peab oma eesmärgiks muuta olemasolevate hoiakute süsteemi.³⁵

Sisendamine on V.M.Behterevi järgi ühe isiku mõjustamine teise poolt, mis toimub mõjustatava isiku teadvuse aktiivse osavõtuta, erinevatelt teistest mõjustamise viisidest nagu loogiline veenmine, millest isiku teadvus aktiivselt osa võtab.³⁶

Ka hüpnotiseerimine, sugereerimine ja autosugestioon on teatavad mõjustamise viisid, kusjuures viimase puhul eristab V.M.Behterev autosugestiooni esemete abil (foto, "imeravim" jne.).³⁷

Sönaaliste mõjustamisviiside juures on B.F.Porsnev märkinud seda, et ka üksikud häälilised ja silbilised ning hääle toon

---

³⁴ А.И.Горячева, О некоторых категориях социальной психологии. "Проблемы общественной психологии," М., 1965, стр.233.

³⁵ Б.Д.Парыгин, Социальная психология как наука, стр. 142.

³⁶ В.М.Бехтерев, Внушение и его роль в общественной жизни, СПб., 1903, стр. 20.

³⁷ В.М.Бехтерев, Гипноз, внушение и психотерапия и их лечебное значение, СПб., 1911, стр.50.

evivad suurt tähtsust suhtlemises,³⁸ samuti nagu märkide puudumine, vaikimine vastuse asemel ja antiköne, s.o. oodatud õnne, viha või häbi väljendamise puudumine.³⁹ Kõneliste mõjutamisviiside puhul on olulise tähtsusega ka žestid ja miimika.

V.M.Behterev juhib tähelepanu veel niisugustele tegevuslikele mõjustamisviisidele nagu soov, nõuanne, eeskuju ja käsk,⁴⁰ millele võib lisada karistuse, ergutuse ja katsumuse.⁴¹

Eksisteerib ka niisugune mõjustamise viis nagu inimese välimus, mis võib kujundada vastavaid hoiakuid ja selle läbi määrata suhteid inimeste vahel.⁴²

Olgu siinkohal ära toodud veel üks mõjustamise viise ja nimelt telepaatia, mis on elusolendite eriline moodus informatsiooni edasiandmiseks või omavaheliseks suhtlemiseks, mis väljendub ühe isendi neuropsüühiliste protsesside vahetus (s.t. meile teadaolevate meeleeelundite vahenduseta) mõjus teise isendi neuropsüühilistele protsessidele.⁴³

Huvitava mõjustamiste klassifikatsiooni on andnud C.J.

---

³⁸ Б.Ф.Поршнев, Социальная психология и история, стр. 132.

³⁹ Sealsamaş, lk. 128.

⁴⁰ В.М.Бехтерев, Внушение и его роль в общественной жизни, стр. 22.

⁴¹ Д.Демев, Прогресивни традиции на българския навод в нравственного възпитание, София, 1962, стр. 150-165.

⁴² В.Н.Панферов, Восприятие внешности людей ..., стр. 172

⁴³ L.Vassiljev, Telepaatiast, lk. 14.

Barnard, kes nimetab samas sotsiaalses kihis toimuvat mõjustamist lateraalseks ja erinevate sotsiaalsete kihtide esindajate vahelist mõjustamist skalaarseks.⁴⁴

Tehes kokkuvõtte mõjustamise viisidest - teatamisest, veenmisest, sisendamisest ning teistest sõnalistest mõjustamisviisidest ja nende juurde kuuluvatest nähtustest, samuti tegevuslikest, välimuslikest ja telepaatilistest mõjustamise viisidest, võime öelda, et pea kõik nad evivad tagasiside võimalust, s.t. nad on inimestevahelises suhtlemises kahepoolsed samuti nagu inimene pole üksnes tunnetuse, töö- ja suhtlemise objekt, vaid ka subjekt.⁴⁵

b) Mõjustamise vastuvõtu viisid.

Mõjustuse vastuvõtt indiviidi poolt võib olla kas kriitiline või mittekriitiline. See sõltub ühelt poolt mõjustatava vanusest, soost, haridusest, informeeritusest, hoiakutest, ootustest, elukogemustest, tervislikust seisundist jne. ning teiselt poolt mõjustuse autoriteetsusest, efektiivsusest, aja ja koha sobivusest, operatiivsusest jne..

On olemas näiteks tähelepanek, et gruppi on kergem hüpnotiseerimise ja sisendamisega mõjustada kui indiviidi.⁴⁶

---

⁴⁴ G.C.Homans, The ~~Herman~~ ^{Human} Group, London, 1968, p.105.

⁴⁵ А.А.Бодалев, Восприятие человека человеком. "Проблемы общей и инженерной психологии," Л., 1964, стр. 10.

⁴⁶ Б.Ф.Поршнев, Социальная психология и история, стр. 108.

Grupi mõjustatavuse määr sõltub tema prestiižist, suhtlemise tasemest,⁴⁷ homogeensusest, sisemisest solidaarsusest, vastastikusest usaldusest, "meie" tunde astmest.⁴⁸

Üks väga levinud mõjustuse vastuvõtu viise on matkimine. A.K.Uledov on matkimist määratlenud kui inimese poolt teiste inimeste tegevuse, samuti vaadete, kujutluste ja arvamuste omaksvõtmist ning reprodutseerimist.⁴⁹

Mittekriitiline matkimine ehk ebateadlik mõjustamise vastuvõtt, kui see on vastuolus üldtunnustatud käitumis- ja kõlblusnormidega, on kahtlemata negatiivne nähtus. Kriitiline ehk teadlik matkimine on aga nähtavasti positiivne.

B.D.Parögin märgib, et matkimine aitab inimestel automatiseerida oma tegevust teatud elu ja olme sfäärides, vabastades inimese liigsetest valiku piinadest.⁵⁰

Tuntud prantsuse sotsioloog, matkimise uurija, G.Tarde on tabavalt öelnud, et iseseisvalt mõelda on alati väsitavam, kui teiste abil.⁵¹

B.D.Parögin on käsitlenud teadlikku matkimist koos konformismi ja negativismiga (eitav suhtumine igasugustesse korraldustesse, nende mittetäitmine või otse vastupidise tegemi-

---

⁴⁷ Е.С.Кузьмин, Основы социальной психологии, стр. 69.

⁴⁸ Б.Д.Парыгин, Социальная психология как наука, стр. 147-148.

⁴⁹ А.К.Уледов, Общественное мнение советского общества, М., 1963, стр. 213.

⁵⁰ Б.Д.Парыгин, Социальная психология как наука, стр. 153.

⁵¹ Г.Тард, Законы подражания, СПб, 1892, стр.85.

ne), kui idastifitseerimise, samastamise erikuju.⁵²

Üheks matkimise kui mõjustamise vastuvõtu viisi erikujuks näib olevat nakatumine, mis iseloomustab grupi või massi matkimistegevust. Grupilise tegevuse üheks erijooneks on tema nakatatavus, kiire võime üle kanduda teistele gruppidele.⁵³ Reageerimine mõjustamisele nakatumisega võib ilmselt olla nii ratsionaalne kui ka irratsionaalne. Massiline töökangelaslikkus võiks olla ratsionaalse nakatumise,⁵⁴ osavõtt ja vaimustumine natslikest paraadidest ning miitingutest aga irratsionaalse nakatumise näiteks.⁵⁵

Konformism, mis kujutab endast vabatahtlikku kohanemist olukorraga ja mis eeldab käitumist vastavalt ametlikele kanoonitele,⁵⁶ on samuti üks mõjustamise vastuvõtu viise. S.Nearing on öelnud, et vabadus lõpeb seal, kus algab konformism.⁵⁷

---

⁵² Б.Д.Парыгин, Социальная психология как наука, стр.149.

⁵³ Б.Д. Парыгин, Общественное настроение, стр.72.

⁵⁴ Б.Ф.Поршнев, Социальная психология и история, стр. 137.

⁵⁵ А.И.Горячева, О некоторых категориях социальной психологии, стр. 229.

⁵⁶ С.Ниринг, Свобода, обещание и угроза, стр. 56.

⁵⁷ Sealsamas, lk. 58.

Kui lisada eelpool esitatud mõistetele (matkimine, idust^{en}itifitseerimine, nakatumine, konformism, negativism) veel maksimalism, s.o. nõuete, põhimõtete ning võimete viimine ja avaldamine äärmusteni, siis on esitatud mitmed enamlevinud mõjustamise vastuvõtu viisid.

3. Suhtlemise tähtsus

B.D.Parögin märgib, et suhtlemine on tähtsaim faktor inimese tekkel, tema eksisteerimisel ja sotsialiseerumisel.⁵⁸ Isiksuse mõju ühiskonnale ja ühiskonna mõju isiksusele on võimalik üksnes suhtlemise protsessis.⁵⁹ E.Frommi arvates otsib inimene suhtlemist grupiga ja allumist tema eesmärki-
dele.⁶⁰

Äärmuslikke näiteid selle kohta, milleni viib suhtlemise puudumine inimestega (eriti lapseas) pakuvad metsloomade poolt üleskasvatatud laste juhtumid. Inimeste hulka sattununa polnud need lapsed enam võimelised sotsialiseeruma.

Nagu eelnevast nähtub, evib suhtlemine määrava tähtsuse just inimese sotsialiseerumisel. Olenevalt inimese eest, omab iga mõjustamisviis tema sotsialiseerumisel erineva ko-

---

⁵⁸ Б.Д.Парыгин, Социальная психология как наука, стр. 139.

⁵⁹ А.Г.Ковалев, Взаимовлияние людей в процессе общения и формирование общественной психологии. "Вопросы психологии личности и общественной психологии," ЛГПИ им. Герцена, Т. 254, Л., 1964, стр. 7.

⁶⁰ А.Инкельс, Личность и социальная структура. "Социология сегодня," М., 1965, стр.281.

ha ja tähtsuse, mida tuleb teadlikult arvestada.

Käesolevas töös vaadeldakse suhtlemises esinevate erinevate mõjustamisviiside osa laiemalt perekonna tekkel, perekonnaelu organiseerimisel, elu taastootmisel, laste sotsialiseerumisel, samuti perekonna lagunemisel.

§ 2. Perekond kui väike grupp.

1. Grupp.

Ühiskonna ehituse, struktuuri küsimuses on mitmeid seisukohti. On arvamus, et selle struktuuri moodustavad kolm astet - triaad - indiviid, grupp, ühiskond, nagu see on põhimõtteliselt esitatud näiteks Permi Polütehnilise Instituudi ühe väljaande pealkirjas.⁶¹ Kui võtta aluseks see jaotus, siis grupp on midagi niisugust, mis on arvuliselt suurem kui üks inimene ja väiksem kui ühiskond.

Mis siis on grupp? Seda probleemi uurivaks seaduseks peab T. Shibutani sotsioloogiat.⁶² Gruppe jaotatakse väikes- teks ja suurteks. Suur grupp oleks siis selline sotsiaalne ühendus, mis on arvuliselt suurem kui väike grupp ja väiksem kui ühiskond. Suure grupi sünonüümidena esinevad sekundaarne grupp ja makrogrupp.⁶³ Väikese grupi mõõtmeiks loeb V.A. Gavrilov kaks kuni mõnikümmend inimest.⁶⁴ E.S. Kuzmin 2-20 inimest.⁶⁵ Väikese grupi (öeldakse ka ainult grupi) üheks kõige üldisemaks tunnuseks on see, et kõik tema liikmed on omavahe-

---

⁶¹ Личность, группа, общество, Пермь, 1971.

⁶² Т.Шибутани, Социальная психология, М., 1969, стр. 57.

⁶³ Е.С.Кузьмин, Основы социальной психологии, стр. 65-66.

⁶⁴ В.А.Таврилов Малые социальные группы в социалистическом обществе, М., 1968, стр. 9.

⁶⁵ Е.С.Кузьмин, Основы социальной психологии, стр. 68.

lises mõjustuses,⁶⁶ suhtlemises, kontaktis ja täidavad teatud ühiseid norme. Väikese grupi üldmõiste otseseks sünonüümiks on kontaktgrupp. See nimi viitab ühele väikese grupi olulisele tunnusele - tema liikmete otsesele kontaktile, suhtlemise olemasolule.⁶⁷

Referent- ehk etaloongrupi all mõeldakse reaalselt või kujuteldavat gruppi, mille väärtuste või vaadete süsteem esineb indiviidile ja tema käitumisele kui etaloon.⁶⁸ G.S.Antipina näidete kohaselt võib aga peale indiviidi referentgruppi omada ka väike ja suur grupp ning referentgrupp ise võib olla nii väike kui ka suur.⁶⁹

Formaalne grupp on indiviidide ühendus, kes isiklikult üksteist mõjustavad ja kes evivad ametlikult fikseeritud staatust, kindlat struktuuri, õigusi ja kohustusi ning hierarhilist ametikohtade jaotust.⁷⁰

Esitame siinkohal ka E.S.Kuzmini poolt antud formaalse grupi mõiste: formaalne grupp on institutsionaalne, kuna ta määratakse kindlaks asutuses, ettevõttes, poliitilises par-

---

⁶⁶ G.C.Homans, The Human Group, p.84.

⁶⁷ А.С.Крикунов, А.Н.Лутошкин и др., "Группа" и "коллектив" как основные понятия социально-психологического изучения и объекты педагогического воздействия. "Материалы межвузовской научной конференции по проблеме возрастания активности общественного сознания в период строительства коммунизма." Курск, 1968, стр.385.

⁶⁸ Г.С.Антипина, Изучение малых групп в социологии и социальной психологии, Л., 1967, стр. 16.

⁶⁹ Sealsamas, lk. 16-17

⁷⁰ В.А.Гаврилов, Малые социальные группы, стр. 25.

teis, ametiühingus.⁷¹

Nagu nende kahe määratluse kõrvutamisest nähtub, on V.A.Gavrilov seisukohal, et formaalne grupp on väike grupp, E.S.Kuzmin aga ei näi seda seisukohta jagavat.

Ilmselt on nii, et formaalne grupp võib olla nii väike kui ka suur grupp, olenevalt tema liikmete arvust ja sellest, kas grupi liikmete vahel toimub suhtlemine või mitte. Formaalse grupi spetsiifiliseks sünonüümiks oleks seega ametlik grupp, kuid sõltuvalt sellest, kas ta on suur või väike grupp, võib teda ühelt poolt kutsuda sekundaarseks ja makrogrupiks ning teiselt poolt kontaktgrupiks ja nagu edaspidi näeme ka primaarseks ja mikrogrupiks, kui formaalne ja mitteformaalne grupp oma tähenduselt kattuvad (näiteks perekonna puhul).

Mitteformaalset gruppi on formuleeritud mitmeti. E.S. Kuzmin on seda teinud järgmiselt: mitteformaalne grupp on inimeste side suguluse kriteeriumi järgi või side, mis on tingitud pikaajalisest kooselamisest (küla) või sõprade lähedusest, s.o. tihedad intiimsed vastastikused suhted.⁷² Mitteformaalse grupi sünonüümideks on mitteametlik, primaarne ja mikrogrupp,⁷³ ning võib olla ka J.L.Moreno termin "sotsiaalne aatom."⁷⁴

---

⁷¹ E.C.Кувзьмин, Основы социальной психологии, стр. 65.

⁷² Sealsamas

⁷³ Sealsamas

⁷⁴ Дж.Л.Морено, Социометрия, М., 1958, стр. 107.

Tuleb märkida ka seda, et meie sotsioloogia-alases kirjanduses leidub grupi mõiste kõrval ka kollektiivi mõiste, selleks, et väljendada gruppe, mis

- 1) kattuvad primaarse grupiga (primaarne kollektiiv) ja sekundaarse grupiga (sekundaarne kollektiiv),⁷⁵
- 2) ei lähtu oma tegevuses ühiskonnavastastest motiividest;⁷⁶
- 3) eksisteerivad ühiskonnas, kus tootmisvahendid on ühiskonnastatud;⁷⁷
- 4) ühendavad inimesi klassideta ühiskonnas.⁷⁸

Järgnevas skeemis esitame kokkuvõtlikult gruppide klassifikatsiooni.

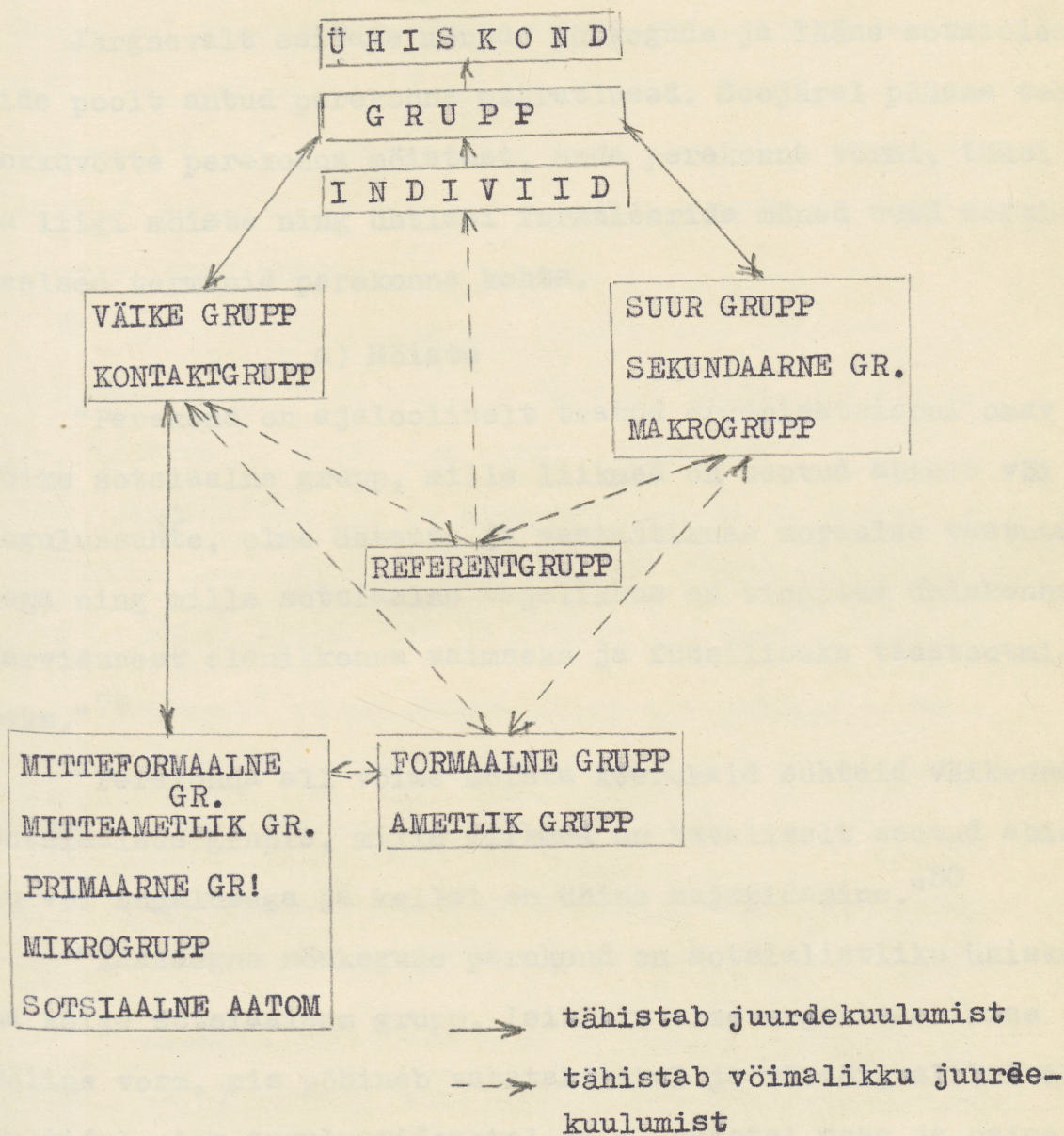
---

⁷⁵ Е.С.Кузьмин, Основы социальной психологии, стр. 77.

⁷⁶ А.С.Крикунов и др., "Группа" и "коллектив" как основные понятия ..., стр. 386.

⁷⁷ Б.В.Князев, В.П. Ратников, Коллектив как тип исторической социальной общности. "Философские науки" № 1, 1972, стр. 28.

⁷⁸ В.Г. Иванов, Коллектив и личность, Л., 1971, стр. 39.

2. Perekond.

Järgnevalt esitame mõnede nõukogude ja lääne sotsioloogide poolt antud perekonna määratlused. Seejärel püüame teha kokkuvõtte perekonna mõistest, anda perekonna vormi, tüübi ja liigi mõiste ning ühtlasi formuleerida mõned uued eesti-keelsed terminid perekonna kohta.

a) Mõiste

"Perekond on ajalooliselt teatud organisatsiooni omav väike sotsiaalne grupp, mille liikmed on seotud abielu või sugulussuhte^e, olme ühtsuse ja vastastikuse moraalse vastutusega ning mille sotsiaalne vajalikkus on tingitud ühiskonna tarvidusest elanikkonna vaimseks ja füüsiliseks taastootmiseks."⁷⁹

"Perekonna all võime mõista keerukaid suhteid väikeses sotsiaalses grupis, mille liikmed on tavaliselt seotud abielu või sugulusega ja kellel on ühine majapidamine."⁸⁰

"Kaasaegne nõukogude perekond on sotsialistliku ühiskonna kõige sotsiaalsem grupp. Isikliku olme organiseerimise väline vorm, mis põhineb vabatahtlikul ja võrdõiguslikul abieluliidul ning sugulussidemetel, s.o. suhetel mehe ja naise, vanemate ja laste, vendade ja õdede vahel, kes elavad koos ja on ühendatud perekonna eelarvega; ta kindlustab sotsiaalsobioloogiliste ja suurel määral kultuuriliste vajaduste rahul-

---

⁷⁹ А.Г.Харчев, Брак и семья в СССР, М., 1964, стр. 57.

⁸⁰ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр. 18.

damise soo jätkamise, majanduslik-tarbimisliku ja kölbelis-kasvatusliku funktsiooni täitmise teel; tema olmet iseloomustavad nii materiaalsed kui ka vaimsed protsessid; esimesse kuuluvad sotsiaal-bioloogilised ja majanduslik-tarbimislikud suhted, teise õiguslikud, kölbelised, esteetilised ja psühholoogilised suhted."⁸¹

"Perekond on ühiskonna rakuke, mis põhineb abielul ja veresugulusel, s.o. suhetel mehe ja naise, vanemate ja laste, vendade ja õdede jne. vahel. Perekonnaelu iseloomustavad nii materiaalsed kui ka vaimsed protsessid. Esimeste hulka kuuluvad loomulik-bioloogilised ja majanduslik-tarbimislikud, teiste hulka kölbelised ja psühholoogilised suhted."⁸²

"Perekond on ühiskonna ühik, mis põhineb abielul ja veresugulusel, kaasaegses tähenduses grupp kooselavaid lähedasi sugulasi (vanemad, lapsed jt.)"⁸³

"Perekond on ajalooliselt väljakujunenud rakuke, mis põhineb abielulistel sidemetel ja veresuguluse suhetel."⁸⁴

"Perekond on suhted mehe ja naise, vanemate ja laste vahel; ta on rajatud abielule ja veresugulusele, omades teatud ajalooliselt kujunenud organisatsiooni, mille liikmed

---

⁸¹ Н.Я.Соловьев, Об определении понятий современной советской семьи.

"Perekonnaprobleemid," Trt., 1972, (käsikiri), lk.48-49.

⁸² Философский словарь, М., 1963, стр.401.

⁸³ Большая Советская Энциклопедия, 2-ое издание, Т. 38, стр. 490.

⁸⁴ Советская Историческая Энциклопедия, М., 1969, Т. 12, стр. 750

on seotud olme ühtsuse, vastastikuse abi ja moraalse vastutusega."⁸⁵

"Perekond ja abielu põhinevad seaduslikkusel, heteroseksuaalsusel, armastusel ja vereeksogaamial."⁸⁶

"Perekond on isikute grupp, kes on ühendatud abielu ja sugulussidemetega ning teostavad iseseisvat kodumajapidamist, perekonna rüpes toimub perekonnaliikmete vastastikune mõjustamine mehe ja naise, ema ja isa, poja ja tütre, venna ja õe rollide täitmise kaudu."⁸⁷

"Perekond on vastastikku seotud inimeste grupp, kes tunnustavad sugulust üksteisega, mis rajaneb ühisel päritolul, abielul või lapsendamisel."⁸⁸

"Perekond on solidaarne ühendus, kus liikmeks olek ja staatus on kindlaks määratud ja kus toimib kommunistlik printsiip: igapähele tema vajaduste järgi."⁸⁹

"Perekond on sotsiaalne ühik, ta rajaneb bioloogilistel faktoritel, mis on seotud soo jätkamise ja järglaste abituse

---

⁸⁵ Философская Энциклопедия, М., 1967, Т.4, стр.579.

⁸⁶ G.Simpson, People in Families, Cleveland and New-York, 1968, p.465.

⁸⁷ E.W.Burgen^{ss}, H.J.Locke, The family from institution to companionship, New York, 1945, p.6-7.

⁸⁸ A.Rose, Sociology, New York, 1957, p.150.

⁸⁹ T.Parsons, R.Bales, Family, Socialization and interaction process, London, 1956, p.11.

pika perioodiga."⁹⁰

Kasutades eelpool toodud perekonna definitsioone, esitame kaasaegse perekonna mõiste kolme olulise tunnuste rühma kaudu.

1. Perekond on ajalooliselt väljakujunenud ühiskonna osa, väike grupp.
2. Perekond p e a b põhinema heteroseksuaalsusel, vere-ek-sogaamial, liikmeksoleku tunnustamisel ja staatuse kindlaksmääratusel.
3. Perekond v ö i b põhineda seaduslikul, vabatahtlikul ja võrdõiguslikul abielul; elu füüsilisel ja vaimsel taastootmisel; sugulusel laste kaudu; lapsendamisel, kooselul, perekonna rollide täitmisel, vastastikusel armastusel, moraalsel vastutusel, vastastikusel abil; olme ühtsusel, ühise perekonnaeelarve ja kodumajapidamise olemasolul; perekonnaliikmete poliitiliste, majanduslike, sotsiaalse-
te, ideoloogiliste ja bioloogiliste tarvete rahuldamisel.

Toome siinkohal ära üldiselt teadaoleva märkuse selle kohta, et kodanlik sotsioloogia lähtub perekonna uurimisel väikese grupi kontseptsioonist.⁹¹

Terminite osas kasutatakse meie kirjanduses perekonna tähistamiseks nii gruppi, kollektiivi, kui ka mõlemaid läbi-

---

⁹⁰ The Encyclopaedia Britannica, volume 9, p.59.

⁹¹ М.А.Кириллова, Проблемы брачно-семейных отношений в буржуазной социологии семьи США. "Философские Науки" № 2, 1965, стр. 96.

läbiseegi.⁹²

Seaduslik perekond kujutab endast formaalset gruppi, kuid oma liikmete jaoks on ta ka primaarne ehk mitteformaalne grupp - seega on tegemist ühe ideaalse olukorraga, kus formaalne ja mitteformaalne grupp kattuvad.

Perekond ^{Kui} en-väike grupp võib muidugi olla ka referentgrupiks. Ta kuulub alati ka mõnda suurde gruppi.

b) Terminoloogia .

Meie sotsioloogia-alases kirjanduses ei valitse ühtset terminoloogiat perekonna nimetuste kohta. Püüame selles osas esitada teatava süsteemi.

Kui peaks tekkima vajadus klassifitseerida perekondi selle järgi, millises poliitilises süsteemis, ühiskondlik - majanduslikus formatsioonis teatud perekond eksisteerib, siis võiks kasutada terminit "vorm" (näiteks sotsialistlik perekonna vorm).

Selleks, et liigitada perekondi võimu kasutamise ja jaotamise järgi, võiks kasutada terminit "tüüp," nagu seda teeb A.G.Hartsev⁹³ koos täienditega "demokraatlik" ja "autoritaarne" (mitte despootlik, nagu vahel kasutatakse).⁹⁴

---

⁹² A. Roomsoo, Ehitaja elukutse ja perekond. "Nõukogude Naine" nr. 11, 1971, lk. 4.

⁹³ А.Г. Харчев, Социальная прогресса и семья: "Культура и жизнь" № 5, 1961, стр. 23.

⁹⁴ Глава семьи. "Советская женщина" № 11, 1971, стр. 36.

Seega siis vastavalt demokraatlik või autoritaarne perekonna tüüp.

Kasutades E. Bogarduse formuleeringut, märgime, et "demokraatlik perekonna tüüp" on selline, kus mees ja naine jaotavad võimu enam-vähem võrdselt, vastavalt eelnevale otsusele tööjaotuse kohta.⁹⁵

Niisugust perekonda aga, kus võim mehe ja naise vahel võrdselt ei jaotu, nimetame "autoritaarseks perekonna tüübiks," nagu seda ka tavaliselt tehakse.

Suurel hulgal perekondade eri kujusid annavad järgmised nimetused: isa, leskmees, võõraisa, kasuisa, vallasisa, vanaisa, ema, lesknaine, võõrasema, kasuema, vallasema, vanaema, poeg, kasupoeg, tütar, kasutütar jne. Neist tulenevaid perekonna variante võiks nimetada "liikideks."

Tuleb kohe märkida, et selles valdkonnas valitseb suur terminoloogialane korratus.

Perekondi võiks liigitada näiteks viie tunnuse järgi.

I Laste arv perekonnas.

II Perekonnas koos elavate põlvkondade arv.

III Lapsevanemad.

IV Inimese elu staadiumid.

V Vastuolu ühiskonna normidega.

---

⁹⁵ E. Bogardus, Sociology, New York, 1954, p.105.

I

Perekonda, kus ühel abielupaaril on 1-3 last, võiks nimetada "väikeperekonnaks" nagu seda teeb G.Simpson.⁹⁶

Perekonda, kus ühel abielupaaril on üle kolme lapse, võiks nimetada "suurperekonnaks" nagu seda teeb sama autor.⁹⁷

Perekonda, kus pole oma lapsi (neid kas ei taheta või ei saada) ja ka mitte kasulapsi, võiks tähistada terminiga "ebaperekond."

Perekonda, mille moodustavad vastabiellunud ja kus pole veel lapsi ning mida N.G.Jurkevits nimetab perekonna elementaarseks vormiks⁹⁸ võiks eesti keeles kutsuda "mesiperekonnaks."

II

Perekonda, kus elab koos rohkem kui kaks põlvkonda, on nimetatud liitperekonnaks,⁹⁹ patriarhaalseks,¹⁰⁰ suureks¹⁰¹ jagamata (extended) perekonnaks,¹⁰² abikaasade (kaudselt)

---

⁹⁶ G.Simpson, People in Families, p.259.

⁹⁷ Sealsamas, lk. 260.

⁹⁸ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр.7.

⁹⁹ В.Белова, Л.Дорский, Мнения женщин о формировании семьи. "Вестник статистики" № 8, 1968, стр.34.

¹⁰⁰ Село Вирятино в прошлом и настоящем, М., 1958, стр. 80.

¹⁰¹ В.З.Роговин, Дискуссии по проблемам быта и культуры в Советской России 20-х годов. "Социальные исследования," вып.7, М., 1971, стр. 68.

¹⁰² А.Г.Харчев, Быт и семья в социалистическом обществе, стр. 10.

perekonnaks.¹⁰³ Eesti keeles oleks võib-olla sobiv kasutada terminit "liitperekond."

Perekonda, kus elavad koos kaks põlvkonda, vanemad koos abiellumata lastega, on kutsutud liitperekonnaks,¹⁰⁴ individuaalseks,¹⁰⁵ väikeseks,¹⁰⁶ nukleaarseks,¹⁰⁷ abieluliseks (conjugal)¹⁰⁸ perekonnaks. Niisuguse perekonna tähistamiseks võiks eesti keeles tarvitada terminit "liitperekond."

III

Perekonda, kus vanemad elavad vabaabielus, võiks nimetada "vabaperekonnaks".

Nende perekondade kohta, kus puudub isa või ema või mõlemad vanemad, on vene keeles termin "mittetäielik perekond".¹⁰⁹ See termin tundub olevat mõnevõrra pealiskaudne ja seepärast esitame mõned uued terminid.

---

¹⁰³ А.Н.Баранов, Городская семья и личность. "Социальные исследования," вып. 7, М., 1971, стр.75.

¹⁰⁴ В.Белова, Л.Дорский, Мнения женщин о формировании семьи, стр. 34.

¹⁰⁵ Село Вирятино в прошлом и настоящем, стр. 80.

¹⁰⁶ В.З.Роговин, Дискуссии по проблемам быта и культуры ..., стр. 68.

¹⁰⁷ А.Н.Баранов, Городская семья и личность, стр. 75.

¹⁰⁸ А.Г.Харчев, Быт и семья в социалистическом обществе, стр. 10

¹⁰⁹ А.Г.Харчев, Брак и семья в СССР, стр. 276.

Perekonda, mille moodustavad vallasema ja -laps on kutsutud elementaarseks perekonnaks, ¹¹⁰ kuid nähtavasti on seda eesti keeles sobivam tähistada terminiga "vallas perekond."

Perekonda, kus kasvavad üles kasulapsed, võiks nimetada "kasuperekonnaks."

Perekonda, kus vanemate aset täidavad vanavanemad, võiks nimetada "aseperekonnaks."

Perekonda, kus isa või ema on lesk võiks kutsuda "lesk-perekonnaks."

Perekonda, kus lastega lahutatu on taas abiellunud ja kus seega üheks vanemaks on võõrasisa või võõrasema, võiks tähistada terminiga "taasperekond."

Perekonda, kus vanemad on lahutatud või elavad lahus, võiks nimetada "lahusperekonnaks."

IV

Perekond, kus inimene sünnib ja veedab lapsepõlve, on A. N. Baranovi järgi primaarne. ¹¹¹ Eesti keeles võiks selle vasteks olla "noorperekond."

Perekond, mille laps täiskasvanuna ise loob, on sama autori järgi sekundaarne. ¹¹² Eesti keeles võiks selle vasteks olla "uusperekond."

Perekond, mis jääb noorperekonnast järele pärast uuspe-

---

¹¹⁰ A. H. Баранов, Городская семья и личность, стр. 75.

¹¹¹ Sealsamas, lk. 76.

¹¹² Sealsamas.

rekonna tekkimist ja mis arvuliselt enam ei suurene, on A.N.Baranovi järgi tertsiaarne,¹¹³ G.Simpsoni järgi aga lõpetatud (completed) perekond.¹¹⁴ Eesti keeles oleks võib-olla sobivam kasutada terminit "vanaperekond."

V

N.V.Gavrilova on soovitanud kasutada nende perekondade tähistamiseks, mille liikmete käitumise ja ühiskondlike normide vahel tekib vastuolu termini "õnnetu perekond" asemel "probleemperekond."¹¹⁵ See termin tundub olevat kõigiti kohane.

---

¹¹³ A.Н.Баранов, Городская семья и личность, стр.76

¹¹⁴ G.Simpson, People in Families, p.259.

¹¹⁵ А.В.Гаврилова, "Проблемная семья" как объект социологического исследования. "Специальные исследования." Вып. 7, М., 1971, стр.157.

II peatükk.

PROBLEEMI ASETUS

Võttes aluseks sotsioloogia struktuur-funktsionaalse koolkonna poolt kasutatavad mõisted funktsioon ja disfunktsioon ning nende arvatavad avalikud ja varjatud (latentsed) esinemisvormid, püüame käsitleda küsimust, missugune on vahetõrge suhtlemise kui tegevuse ja kui funktsiooni ning perekonna kui süsteemi vahel.

Suhtlemine võib perekonnas esineda nii selle institutsiooni tugevdajana kui ka nõrgendajana. Kasutades sellekohast sotsioloogilist terminoloogiat võime öelda, et suhtlemine võib esineda ühes ja samas protsessis nii funktsioonina kui ka disfunktsioonina. R.K.Merton on funktsiooni all käsitlenud kõiki neid vaadeldavaid tagajärgi, mis soodustavad süsteemi kohandumist.¹¹⁶ Ka ENE annab funktsiooni analoogilise määratluse: funktsioon on tegevus, protsessid ja vastastikused seosed, mis soodustavad mingi sotsiaalse nähtuse (indiviidi, grupi, sotsiaalse institutsiooni) kohandumist (stabiilsust) mingis laiemas sotsiaalses süsteemis.¹¹⁷

Sellist süsteemi tugevdavat suhtlemist ehk funktsiooni oleks võib-olla otstarbekas nimetada positiivseks suhtlemiseks.

Positiivne suhtlemine toimib aga süsteemis nii avalikult kui varjatult. R.K. Merton on juhtinud tähelepanu sellele, et

---

¹¹⁶ R.K.Merton, Явные и латентные функции. "Структурно-функциональный анализ в современной социологии", М., 1968, стр.128.

¹¹⁷ Eesti Nõukogude Entsüklopeedia, II kd. lk.364.

sotsiaalsete muutuste taotlemine arvestamata küllalduksel määral avalikke ja varjatud funktsioone, mida täidab sotsiaalne organisatsioon, mida tahetakse muuta, on pigem tegelemine sotsiaalse manamise kui tõelise sotsiaalse inseneritööga.¹¹⁸

Siit tulenev arutlus oleks järgmine: "sotsiaalne organisatsioon," mille all käesolevas töös mõeldakse perekonda, täidab teatud avalikke ja varjatud funktsioone ehk funktsioone kitsamas mõttes, s.o. ülesandeid. Nimetatud "täitmine" esineb meie töös kui positiivne suhtlemine ehk funktsioon struktuur-funktsionaalses mõttes. Niisiis on tegemist nii-öelda funktsiooni funktsioonidega ehk suhtlemise ülesannetega või nagu edaspidi kasutama "suhtlemise funktsioonidega" perekonnas, kusjuures need funktsioonid, nagu märgitud, võivad esineda kas avalikul või varjatud kujul.

Sellist funktsioonide ehk ülesannete jaotamist avalikeks ja varjatuiks on R.K. Merton põhjendanud sellega, et see annab võimaluse mõista sotsiaalse käitumise standarte, mis esimesel pilgul näivad irratsionaalseina.¹¹⁹ Positiivse suhtlemise avalikud funktsioonid, mida täidab süsteem, on nimetatud autori järgi need objektiivsed tagajärjed, mis annavad oma panuse süsteemi kohandumiseks ja mis on süsteemi liikmete poolt tunnetatud ja ette kavatsetud.¹²⁰

---

¹¹⁸ P.K.Мертон. Явные и латентные функции, стр.172.

¹¹⁹ Sealsamas, lk. 147.

¹²⁰ Sealsamas, lk. 129.

Käesolevas töös käsitletakse positiivse suhtlemise avalikke funktsioone viies küsimuste grupis.

1. Soov abielluda, luua süsteem, perekond, täitub.
2. Soov elu taastoota, perekonna järjepidevust kindlustada, täitub.
3. Soov suunata laste kui tulevastest perekondadest osavõtjate sotsialiseerumist positiivses suunas, täitub.
4. Soov rollide koostöoga tugevdada perekonda, täitub.
5. Soov vältida abielulahutust, säilitada perekonda, täitub.

Positiivse suhtlemise varjatud funktsioonid on siis vastavalt need objektiivsed tagajärjed, mis polnud süsteemist osavõtjate poolt tunnetatud ega ette kavatsetud.¹²¹

Varjatud funktsioon näitab meile seda, et grupi käitumine võib täita funktsioone, mis on hoopis erinevad väljakuulutatud eesmärkidest.¹²²

Analoogilise juhtumi kohta on F.Engels kirjutanud, et on ju nii, see, mida üks tahab, leiab takistamist teise poolt ja lõpuks tuleb välja midagi niisugust, mida keegi ei tahtnud.¹²³

Järgnevas töös käsitletakse positiivse suhtlemise varjatud funktsioone viie probleemi puhul.

---

¹²¹ P.K.Мертон, Явные и латентные функции, стр. 129.

¹²² Sealsamas, lk. 147.

¹²³ K.Marx, F.Engels, Valitud teosed II kd., lk. 409.

1. Soov abielluda, luua perekond, ei täitu.
2. Soov elu taastoota, perekonna järjepidevust kindlustada, ei täitu.
3. Soov suunata laste kui tulevastest perekondadest osavõtjate sotsialiseerumist positiivses suunas, ei täitu.
4. Soov rollide koostöoga perekonda tugevdada, ei täitu.
5. Soov vältida abielulahutust, säilitada perekonda, ei täitu.

R.K.Merton formuleerib disfunktsiooni nende vaadeldavate tagajärgedena, mis vähendavad kohandumist süsteemis.¹²⁴ ENE-st loeme samas küsimuses, et disfunktsioon on tegevus, protsessid ja vastastikused seosed, mis takistavad mingi sotsiaalse nähtuse (indiviidi, grupi, sotsiaalse institutsiooni) kohandumist ja kaotavad tema stabiilsuse mingis laiemas sotsiaalses süsteemis.¹²⁵

Analoogiliselt struktuur-funktsionaalse koolkonna poolt kasutatavale funktsiooni mõistele kujutab ka disfunktsioon endast teatavat tegevust (meie töös suhtlemist), mis aga vastupidiselt funktsioonile nõrgendab süsteemi (perekonda). Niisugust disfunktsiooni ehk suhtlemist võiks tinglikult nimetada negatiivseks suhtlemiseks. Nii nagu positiivne suhtlemine, nii kindlasti ka negatiivne suhtlemine evib avalikke ja varjatud funktsioone.

Võttes aluseks positiivse suhtlemise avaliku funktsiooni formuleeringu, määratleme negatiivse suhtlemise avaliku

---

¹²⁴ P.K.Merton, Явные и латентные функции, стр.128.

¹²⁵ Eesti Nõukogude Entsüklopeedia, II kd., lk. 364.

funktsiooni nende objektiivsete tagajärgedena, mis takistavad perekonna kohandumist ning mis on perekonna liikmete poolt tunnetatud ja ette kavatsetud.

Selles töös esitame negatiivse suhtlemise avalikke funktsioone viies küsimuses.

1. Soov mitte abielluda, mitte luua perekonda, täitub.
2. Soov elu mitte taastoota, perekonna järjepidevust mitte kindlustada, täitub.
3. Soov suunata laste kui tulevastest perekondadest osavõtjate sotsialiseerumist negatiivses suunas, täitub.
4. Soov mitte kaasa aidata rollide koostööle, perekonna tugevdamisele, täitub.
5. Soov abielu lahutada, perekond hävitada, täitub.

Negatiivse suhtlemise varjatud funktsioonideks tuleks omakorda lugeda selliseid objektiivseid tagajärgi, mis polenud perekonna liikmete poolt tunnetatud ega ette kavatsetud.

Järgnevalt esitame negatiivse suhtlemise varjatud funktsioone viie probleemi puhul.

1. Soov mitte abielluda, mitte luua perekonda, ei täitu.
2. Soov elu mitte taastoota, perekonna järjepidevust mitte kindlustada, ei täitu.
3. Soov suunata laste kui tulevastest perekondadest osavõtjate sotsialiseerumist negatiivses suunas, ei täitu.
4. Soov mitte kaasa aidata rollide koostööle, perekonna tugevdamisele, ei täitu.
5. Soov abielu lahutada, perekond hävitada, ei täitu.

Kuivõrd perekond realiseerib oma ülesandeid, funktsioo-

ne eelkõige positiivse suhtlemise kaudu, siis positiivne suhtlemine perekonnas ja perekonna funktsioonid peaksid olema üsnagi lähedased mõisted. Missugused siis on perekonna funktsioonid?

N.G.Jurkevitsi järgi tuleb perekonna funktsioonide all mõista suhtlemist, abikaasade ühist tegevust ühe või mitme vajaduse rahuldamiseks.¹²⁶ R.K.Merton on öelnud, et indiviidi seisukohalt on perekonna funktsioon selles, et rahuldada oma liikmete soove ja et perekonna funktsioonid seisnevad just neis eesmärkides, milleks neid inimeste poolt vajatakse.¹²⁷

Seega kasvavad perekonna funktsioonid välja inimeste vajaduste ja soovide rahuldamisest.

Kui välja tuua ka mõned olulised perekonna funktsioonid nagu soo jätkamine ehk elu taastootmine (see saab aga toimuda peale abiellumist), vastastikune abistamine (see saab edukalt realiseeruda rollide koostööl perekonnas) ja noore põlvkonna kasvatamine¹²⁸ või nagu täpsem oleks öelda - laste sotsialiseerumise suunamine ja perekonnaõnne tagamine, siis võiks asuda käsitlema suhtlemise probleeme perekonnas.

---

¹²⁶ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр.14.

¹²⁷ Р.К.Мертон, Явные и латентные функции, стр. 90.

¹²⁸ Г.М.Свердлов, Советское семейное право, М., 1958, стр. 6-12; В.А.Рясенцев, Семейное право, М., 1967, стр.7.

III peatükk .

POSITIIVNE JA NEGATIIVNE SUHTLEMINE

§ 1. Abiellumine .

Nagu nähtub eelmisest peatükist, on probleemide ring, mis haaravad abiellumist, järgmine.

1. Soov abielluda, luua süsteem, perekond, täitub.
2. Soov abielluda, luua perekond, ei täitu.
3. Soov mitte abielluda, mitte luua perekonda, täitub.
4. Soov mitte abielluda, mitte luua perekonda, ei täitu.

N.G.Jurkevits märgib, et abielu s.o. suhtlemine.¹²⁹

Ta on seda kahtlemata, kui võrd abikaasade kooselu tingib vastastikust suhtlemist, vastastikust mõjustamist. Meie terminoloogia kohaselt on abiellumisega seotud suhtlemine nii positiivne (soov luua perekond) kui ka negatiivne (soov perekonda mitte luua).

Üks abiellumisega seotud motive (eriti suhtlemise seisukohalt) on kindlasti see, et inimene soovib pääseda teatud isolatsiooniseisundist, nagu näitavad N.G. Jurkevitsi poolt läbiviidud küsitluse tulemused.¹³⁰ On hästi teada, et üks levinud enesetappude põhjusi on üksindus, eraldatus, isolatsioon.

Küsimus sellest, kuidas toimub elukaaslase valik, kuidas asutakse temaga suhtlema ja kuidas suheldakse, on meie teadlaste poolt üsnagi vähe uuritud.¹³¹

---

¹²⁹ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр.17.

¹³⁰ Sealsamas, lk. 102.

¹³¹ А.Г.Харчев, О некоторых результатах исследований мотивов брака в СССР "Философские Науки" № 4 1963, стр. 52.

Ideaalne on olukord, kus abiellutakse armastuse,¹³² s.o. romantilise armastuse ehk individuaalse sugulise armastuse ajel, kuid pahatihti meil häbenetakse sellest armastusest rääkida.¹³³ T.Shibutani märgib, et see, kes ei armasta iseennast, ei suuda armastada ka teisi¹³⁴ ja et armastust on mehe seisukohalt kaht liiki - Eros, omanikuarmastus, mis põhineb naise keha eksploateerimisel ja Agape, omakasupüüdmatu armastus, mis põhineb naise isiku austamisel.¹³⁵ T.Shibutani märgib veel, et sageli evivad konjunktiivsed suhted erootilist alust, kuid side seksi ja armastuse vahel pole ilmtingimatu - võib olla seksi armastuseta ja ka pikaajalist kiindumust seksita.¹³⁶ Probleemid, mis tõstatuvad armastuse ja seksi vahekorra-st on eriti akuutsed seepärast, et aktseleratsiooniprotsessi tõttu ühelt poolt ja ühiskonna elu keerustumise tõttu teiselt poolt on tekkinud üha kasvav ajaline vahe sotsiaalse ja psühholoogilise küpsuse vahel¹³⁷ A.C.Kinsey andmeil on meeste seksuaalsus juba välja arenenud 17-19-aastaselt, naistel paar aas-

---

132 А.Г.Харчев, Марксизм-ленинизм о браке и семье, М., 1959, стр. 26.

133 М.И.Новиков, Взаимное уважение в семье, забота о воспитании детей. "Моральный обмен строителя коммунизма," М., 1964, стр. 220.

134 Т.Шибутани, Социальная психология, стр. 293.

135 Sealsamas, lk. 281-282.

136 Sealsamas, lk. 280-281.

137 А.Н.Баранов, Городская семья и личность, стр.

tat varem,¹³⁸ kuid nagu teame, enamikel juhtudel saab seaduslik seksuaalelu alata hoopis hiljem. See olukord aga ei vasta täielikult inimese füsioloogilistele vajadustele ja sellest tuleneb probleem, kas abielueelne seks on lubatud või mitte. Sellele küsimusele annab tabava vastuse J.Kon, kes ütleb, et peab olema lootusetu silmakirjateener, et mitte näha erinevust juhuslike partnerite juhuslike vahekordade ja armastajate paari, kes kavatsevad abielluda, intiimsuhete vahel.¹³⁹ Seega ühel juhul näivad seksuaalsuhted olevat lubatud, teisel mitte.

H.Kadastik loeb normaalseks olukorda, kus noorte vastastikusel meeldivusel põhineva tutvuse süvenemine, teineteisse kiindumine, areneb tõenäoliselt armastuseks. Armastuse ajal abiellutakse ning alles siis saab seksuaalelu kindla keha mehe ja naise suhetes. Vastupidine järjekord, kus noored alustavad tutvust seksuaalvahekorraga, ei tööta edaspidiseks midagi head.¹⁴⁰

H.Kadastiku järgi ei saa psüühilise ühtekuuluvuseta olla täielikku füüsilist ühtekuuluvust.¹⁴¹ A.G.Hartšev on öelnud, et armastus eeldab mehe ja naise vaimsete huvide ühtsust, maitsete ja kalduvuste harmooniat, just harmooniat, mitte

---

¹³⁸ A.C.Kinsey, W.B.Pomeroy, C.E.Martin, Sexual behavior in the human male, Phil., 1948, p.219.

¹³⁹ J.Kon, Isiksuse sotsioloogia, Tln., 1971, lk.101.

¹⁴⁰ H.Kadastik, Kas on vajalik käsitleda seksoloogiat? "Perekonnaprobleemid" Trt., 1972 (käsikiri), lk.84.

¹⁴¹ H.Kadastik, Kas on vajalik käsitleda seksoloogiat?, lk. 84.

täielikku kattumist, kuna inimesed armastavad ja hindavad teistes inimestes just seda, mida nad ise ei evi või evivad mitte küllaldaselt.¹⁴² Elukaaslase valikul omab inimene kalduvust valida seda, kes millegagi sarnaneb tema endaga - intellektuaalne tase, haridus, individuaalsed omadused, vaated abielule, välimus, kasv, kaal, tervislik olukord jne.¹⁴³

Meie kirjandus juhib tähelepanu veel sellele, et sotsialism peab abielu vabastama kolmandate isikute vahelesegamisest ja igasugustest utilitaarsetest kaalutlustest.¹⁴⁴

Mis puutub abielueelse suhtlemise kestvusse, siis on kindlasti nii, et selle lühiajalisus ei või olla heaks endeks abieluõnnele. G.Simpson jagab abielueelse suhtlemise kolme perioodi ja määratleb neid perioode järgmiselt:

- 1) kohtamised (dating) on mittevälisstav paariline heteroseksuaalsus;
- 2) kurameerimine (courtship) on eelistatud järjekindel paariline heteroseksuaalsus;
- 3) kihlus (engagement) on eksklusiivne paariline heteroseksuaalsus, mis põhineb avalikul kavatsusel abielluda.¹⁴⁵

---

¹⁴² А.Г.Харчев, За чистоту наших отношений. "Нева" № 3 1955, стр. 117.

¹⁴³ A.Rose, Sociology, p.154.

¹⁴⁴ А.Г.Харчев, Быт и семья в социалистическом обществе, стр. 24.

¹⁴⁵ G.Simpson, People in Families, p. 94.

Ühiskondliku kihluse,¹⁴⁶ ning abiellumisel pühaliku töötuse¹⁴⁷ sisseviimisest on räägitud ka meil. Need abinõud aitaksid kahtlemata abielu kindlustada.

Nagu teada, on abiellumise tingimusteks meil abiellujate vastastikune nõusolek ja abiellumisiga,¹⁴⁸ Abiellumise eest oleneb abikaasade vastavus teineteisele kindlasti suurel määral. N.G.Jurkevits on avaldanud arvamust, et see iga võiks praeguse 18-aasta asemel olla abielupooltel erinev: meestel 21 ja naistel 19.¹⁴⁹ On avaldatud ka arvamust, et tuleks määratleda abiellujate vanuse vahet, kuid selle vastu on välja astunud näiteks J.A.Koroljov pidades seda kodanike õiguste kärpimiseks.¹⁵⁰ Nagu näitab statistika, on olemas tendents abiellujate vanuse võrdsustumisele.¹⁵¹

ENE defineerib abielu järgmiselt:

"Abielu on sotsiaalne institutsioon, mis reguleerib sugupoolte vahelisi suhteid. Abielusuhted on perekonna aluseks ja seotakse soo jätkamisega, mis tingib abielu ühiskondliku tunnustamise (eetilises, usundlikus või õiguslikus vormis) ning

---

¹⁴⁶ А.Г.Харчев, Брак и семья в СССР, стр.171.

¹⁴⁷ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр. 206.

¹⁴⁸ Eesti NSV abielu ja perekonnakoodeks, lk.15, § 14.

¹⁴⁹ Н.Юркевич, Мотивы заключения и стабильность брака. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр.107

¹⁵⁰ А.Королев, Взаимодействие морали и права в брачно-семейных отношениях. "Вопросы философии" № 11 1963, стр. 78.

¹⁵¹ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр. 157.

toob kaasa abikaasade ja vanemlike õiguste ja kohustuste kehtestamise."¹⁵²

Abiellumise soovi realiseerimine on üks positiivse suhtlemise avalikke funktsioone, kus nagu märgib N.I.Lapin armastajate paar kui mitteformaalne grupp saab formaalseks grupiks, perekonnaks.¹⁵³

Meie terminoloogia kohaselt loovad isakodust, noorperekonnast, lahkunud noored oma perekonna - uusperekonna, mis tavaliselt on mesiperekond, mõnikord ka taasperekond. Süsteemi, perekonna, loomine ja sellest osavõtt peab aga kindlustama temast osavõtjatele mingi rahulduse,¹⁵⁴ mis nagu teame, on üks olulisi eeldusi "meie" tunde tekkel perekonnas.

Positiivse suhtlemise varjatud funktsiooniks on olukord, kus inimene on igati häälestatud abielu poolt, ta on väga seltskondlik, sõbralik, populaarne, kuid kogu selle käitumise tulemus viib ootamatult selleni, et abiellumine ei taha tal kuidagi korda minna, nagu näiteks ühel V.Panso jutustuse kangelannal.¹⁵⁵

Levinumad on muidugi selle varjatud funktsiooni kaudsemad esinemiskujud, kus teatav mees või naine ei suuda leida elu-

---

¹⁵² Eesti Nõukogude Entsüklopeedia, I kd., lk. 36.

¹⁵³ Н.И.Лapин, Проблема неформальной группы в "индустриальной социологии", "Социальные исследования" вып. 2, М., 1968, стр. 176.

¹⁵⁴ Т.Шибутани, Социальная психология, стр. 298.

¹⁵⁵ vt. V.Panso, Naljakas inimene - "Loomingu Raamatukogu" nr. 41/42 1965, lk. 79-80.

kaaslast, hoolimata kõigist oma kavatsustest ja pingutustest. Kui ei lähe korda astuda niisugusesse suhtlemisvormi nagu abielu, võib see indiviidile kaasa tuua psüühilisi häireid, (alaväärsuskompleksi/jne.). Äratõugatus vastassugupoolest võib viia koguni homoseksualismile¹⁵⁶ ja tervele reale teistele suguelu vääratustele. Kõik eeltoodu võib olla põhjuseks, miks ühiskond peab selles küsimuses vahele segama ja teatud määral aitama inimestel elukaaslasi leida nagu see on fikseeritud ka Tartu perekonnauurijate eesmärkides.¹⁵⁷

Ei saa ju kuidagi õigeks lugeda emainstinkti teadlikku rahuldumist vallasemaks saamisega. Samuti pole lahendus elukaaslase valikul alternatiiv - kas jääda üksikuks või abielluda ainsa võimaliku, kuid ebameeldiva partneriga.

R.Blumi järgi pole vöörandumine selle kaotamine, mis varem oli, vaid selle, mis on, järelikult selle puudumine, mis võib ja peab olema.¹⁵⁸

Kahtlemata on negatiivne suhtlemine, s.o. soov mitte luua süsteemi, perekonda, vöörandumisnähtus. Inimesele kui bioloogilisele ja sotsiaalsele olendile pole loomulik see, kui ta teadlikult ei soovi abielluda. Mitteabiellumise probleem on eriti terav meil, Eestis, kus öeldakse olevat saavu-

---

¹⁵⁶ G.Simpson, People in Families, p.491.

¹⁵⁷ Ю.Вооглайд, Э.Тийт, А.Тавит, Исследование семьи в Тартуском государственном университете (настоящее положение и перспективы). "XII международный семинар по исследованию семьи" ССА, ИКСИ, М., 1972, стр.35.

¹⁵⁸ R.Blum, Vöörandumisprobleem marksismis. "Ajalooline materialism", Tln., 1970, lk.214.

tatud vanapoisluse maailmarekord, mis ähvardab koguni rahvuse väljasuremisega.¹⁵⁹

Nagu märgib G.C.Homans, on isoleeritud indiviid vaimselt haige, kuid ta võib olla haige ka kehaliselt.¹⁶⁰

Selliste inimeste hulka kuuluvad näiteks teatud sugu- ja närvihaiguste põdejad (süfiliitikud, neurootikud jne.), keda meditsiin põhimõtteliselt võiks negatiivse suhtlemise avalike funktsioonide kandjate hulgast välja tuua. Nimetatud funktsiooni esindajateks on ka need, kes teatud motiividel sõlmivad fiktiivseid abielusid.¹⁶¹

Abielueelse negatiivse suhtlemise varjatud funktsiooniks on niisugune olukord, kus suhtlejad (või üks neist) on jõudnud selleni, et nad vastu oma tahtmist peavad abielluma seoses lapse (oodatava lapse) sünniga. H.Kadastik, tuues ära SDV teadlaste andmeid, märgib, et 50% noormeestest jätavad maha oma tütarlapsed, kui kuulevad nende rasedaksjäämisest, ja et 90% vallasemadest poleks ise soovinud selleks saada.¹⁶²

Peale vallas perekonna probleemi tõstatub siin ka nende vallasisade probleem, kes jätavad vallasema maha. M.I.Novikov tuleb välja ettepanekuga: selleks, et kaitsta vallasemasid vastutustundetute vallasisade eest, kes lubavad nendega abielluda, kuid

---

¹⁵⁹ M.Unt, Emantsipatsioonist. "Looming" nr.10 1969, lk. 1587.

¹⁶⁰ G.C.Homans, The Human Group, p.313-314.

¹⁶¹ ¹⁹ А.Королев, Взаимодействие морали и права в брачно-семейных отношениях, стр. 78.

¹⁶² H.Kadastik, Kas on vajalik käsitleda seksoloogiat, lk. 85.

raseduse korral hülgavad nad, tuleks niisugused vallasised kvalifitseerida kurjategijateks.¹⁶³ Hirm skandaali ees on sageli selleks jõuks, mis sunnib vallasisid ettekavatsematult abielluma.¹⁶⁴ Sagedamini on aga selliste hädaabielude asemel esinevaks nähtuseks vallas- või ^{ase} ~~sup~~ perekond.

Kokkuvõtvalt võiks öelda nii, et positiivse suhtlemise avalik funktsioon realiseerub abiellumises, sama suhtlemise varjatud funktsioon ning negatiivse suhtlemise avalik ja varjatud funktsioon on aga olukorrad, millele tuleb vahele seada ja nad ületada.

---

¹⁶³ М.И.Новиков, Взаимное уважение в семье, работа о воспитании детей, стр. 228.

¹⁶⁴ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр. 100

§ 2. Elu taastootmine .

Suhtlemise osa elu taastootlemisel vaadeldakse neljast aspektist.

1. Soov elu taastoota, perekonna järjepidevust kindlustada, täitub.
2. Soov elu taastoota, perekonna järjepidevust kindlustada, ei täitu.
3. Soov elu mitte taastoota, perekonna järjepidevust mitte kindlustada, täitub.
4. Soov elu mitte taastoota, perekonna järjepidevust mitte kindlustada, ei täitu.

N.G.Jurkevitsi järgi on seksuaalne suhtlemine niisugune suhtlemise viis, mis võib täita üht perekonna funktsiooni ja nimelt elu taastootmise funktsiooni.¹⁶⁵

USA teadlase E.Eriksoni arvates hõlmab küps genitaalsus 1) üheaegset orgasmi, 2) armastatud, 3) teisest soost partneriga, 4) keda inimene võib ja tahab vastastikku usaldada, 5) kellega ta suudab ja tahab reguleerida a) töö, b) soo jätkamise ning c) puhkuse tsükleid, 6) selleks, et tagada ka järeltulevatele põlvkondadele kõik soodsa arengu staadiumid."¹⁶⁶

Õeldus on lakooniliselt kokku võetud positiivse suhtlemise avalik funktsioon - elu taastoota, et selle läbi kindlustada süsteemi, perekonna järjepidevust. Missugune aga peab laste

---

¹⁶⁵ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр.14.

¹⁶⁶ E.H.Erikson, Childhood and Society, New York, 1963, p. 266.

arv perekonnas olema, et tagada seda järjepidevust? Nagu rõhutab B.Ürlanis, on täiesti väär seisukoht, mille kohaselt kaks last perekonnas tagavad vähemalt rahvastiku stabiilsuse. Asjade sellise arengu puhul on iga 1000 inimese kohta 300 aasta pärast veel elus alla 1% inimestest. Põhjus on muidugi selles, et mitte kõik inimesed ei abiellu, kõik abiellunud ei saa lapsi, leiab aset õnnetusjuhtumeid lastega jne.¹⁶⁷ N.G.Jurkevits peab vajalikuks kujundada ühiskondlikku arvamust 3-4-lapselisele perekonnale selle arvestusega, et tegelik laste arv perekonnas jääb tavaliselt allapoole soovitatud arvust.¹⁶⁸ Seega haarab see soovitus meie terminoloogia kohaselt täisarvulist väikeperekonda ja ka suurperekonda.

Põhjused, millest oleneb või mis takistavad perekonnal täitmast positiivse suhtlemise avalikku funktsiooni on järgmised: naiste töölerakendatus,¹⁶⁹ perekonna materiaalse taseme tõus (!?),¹⁷⁰ kui ka selle mitteküllaldane tase,¹⁷¹ perekonna kõrge kultuuritase (!?),¹⁷² kõrge abiellumisiga,¹⁷³

---

¹⁶⁷ Б.П.Урланис, Рождаемость и продолжительность жизни в СССР, М., 1968, стр.69.

¹⁶⁸ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр.44.

¹⁶⁹ Е.А.Садвокасова, Социально-гигиенические аспекты регулирования размеров семьи, М., 1969, стр.176.

¹⁷⁰ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр.46.

¹⁷¹ В.Белова, Л.Дорский, Мнения женщин о формировании семьи, стр.34.

¹⁷² Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр.43.

¹⁷³ Sealsamas, lk. 33.

madal abielulisus,¹⁷⁴ korteritingimused,¹⁷⁵ linnaelu,¹⁷⁶ vähe-
arenenud teenindusvõrk,¹⁷⁷ lasteasutuste vähesus,¹⁷⁸ laste
surevus,¹⁷⁹ abielulahutused,¹⁸⁰ alkoholism.¹⁸¹

Kuivõrd rahvastiku arvu küsimus on suure riikliku täht-
susega, tuleb N.G.Jurkevits välja kahe ettepanekuga elu taas-
tootmise soodustamiseks:

- 1) parandada riigi toetust perekonnale abirahade näol;
- 2) hakata kõiki lapsi ülal pidama riigi kulul.¹⁸²

Positiivse suhtlemise varjatud funktsioon väljendub olu-
korras, kus vanemad soovivad küll last saada, kuid oma tege-
vusega jõuavad selleni, et see ei lähe neil korda. Selle näi-

---

¹⁷⁴ E.Tiit, E.Kornet, Sünnituste arvu mõjutavatest tegu-
ritest. "Perekonnaprobleemid," Trt., 1972, (käsikiri), lk.134.

¹⁷⁵ В.Белова, Л.Дорский, Мнения женщин о формировании семьи, стр.33.

¹⁷⁶ А.Г.Харчев, С.И.Голод, Профессиональная работа женщин и семья, Л., 1971, стр. 89.

¹⁷⁷ А.Г.Харчев, Ленинизм и проблемы семейно-брачных отношений. - "Философские Науки" № 5.1969, стр.33-34.

¹⁷⁸ А.Г.Харчев, Бракии семья в СССР, стр. 219.

¹⁷⁹ Б.Ц.Урланис, Рождаемость и продолжительность жизни в СССР, стр. 95.

¹⁸⁰ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр. 47.

¹⁸¹ А. Steinberg, Naise häving. "Nõukogude Naine" nr.1 1971, lk. 27.

¹⁸² Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр.40-41.

teks olgu juhtumid, kus vanemad püüavad tulevaseks eluks luua suurejoonelist materiaalist alust (auto, suvila, kallis mööbel jne.),¹⁸³ kuid see kõik võib viia näiteks selleni, et liigne viivitamine sünnitamisega lõpeb viljatusega.

Sama funktsiooni näiteks on kindlasti ka juhud, kus naine peab loobuma emadusest selle tõttu, et ei taha loobuda oma elukutsest või kus tervistkahjustav elukutse ei võimalda tal lapsi saada.¹⁸⁴

Positiivse suhtlemise varjatud funktsiooni võib esindada ka suhteline viljatus, kus mehe ja naise mitteköllaldased meditsiinialased teadmised ei võimalda laste sündi. See seisund on aga kergesti ületatav.¹⁸⁵ Raskemad juhud on muidugi niisugused, kus laste saamist takistab viljatus, kuid ka siin on olemas teatavad lahendused.

1. Kui abielus naine on viljatu, saab lapsendamisega luua kasuperekonna.
2. Kui abielus mees ja naine mõlemad on viljatud, saab kasuperekonna luua samuti lapsendamisega.
3. Kui abielus mees on viljatu, saab olukorra lahendada kas kunstliku eostamise või lapsendamisega.¹⁸⁶

---

¹⁸³ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр. 46.

¹⁸⁴ M.Cornaz, Travail professionnel de la mère et vie familiale, Lausanne, 1964, p. 74.

¹⁸⁵ vt. G.Simpson, People in Families, p.423

¹⁸⁶ Sealsamas, lk. 434.

Need inimesed, kel pole läinud korda abielluda, kuid kes siiski tahavad perekonda luua, saavad seda teha lapsendamise kaudu, luues sellega kasuperekonna.

Negatiivse suhtlemise avalikud funktsioonid avalduvad neis olukordades, kus teadlikult ei taheta lapsi. Tuletame siinkohal meelde seda, et Augustuse-aegses Roomas peeti lastetust riigi solvamiseks.¹⁸⁷ Naiste eemaldumist oma põhi-funktsioonist, laste sünnitamisest, on meie kirjanduses loetud suureks majanduslikuks ja moraalseks kaotuseks.¹⁸⁸ Meie seadusandlus aga, nagu märgib N.G.Jurkevits, soodustab kaudselt teadlikku lastetust, ebaperekondi, näiteks sellega, et ei seata inimeste vanaduspensioni sõltuvusse üleskasvatatud laste arvust. Tuleb välja paradoks, et mida rohkem on sul lapsi ning sellega ahenevad sinu võimalused jõuda kõrgepalgalistele kohtadele, seda vähem hakkad sa saama ka vanaduspensioni.¹⁸⁹ Kindlasti oleks vajalik ka see, et aeg, mil ema on töölt eemal seoses laste kasvatamisega, arvataks tema tööstaazi hulka. Kas siis tööjõu taastootmine polegi töö?

Tehisabort ja eostumisvastased vahendid on meil seatud reguleerima sündivust, kuid need ei tohi segada naisel täitmast oma loomulikku funktsiooni, millest on huvitatud nii naise tervis kui ka ühiskond.

---

¹⁸⁷ G.Simpson, People in Families, p.423.

¹⁸⁸ А.Г.Харчев, Быт и семья как категории исторического материализма, стр. 20.

¹⁸⁹ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр. 39.

Elu taastootmisega seotud negatiivse suhtlemise avaliku funktsiooni väljendajateks on ka homoseksualistid, kes ei huvitu heteroseksuaalsetest suhetest ja kes seetõttu ei saa olla elu taastootjad. Nagu märgib G.Simpson, võib homoseksualism tekkida juba lapseas sellega, et laps pettub oma vastasugupoelses vanemas, kuna viimane omab seksuaalsuhteid lapse samast soost vanemaga, kes aga on lapsele alateadlikult riivaaliks.¹⁹⁰

Erandiks, kus väliselt negatiivne suhtlemine võib esineda positiivse suhtlemise osas, on olukord, kus nõutakse, et alkohoolikud ei tohi sigitada ega sünnitada lapsi, kuna need lapsed sünnivad mittetäisväärtuslikena.¹⁹¹

Elu taastootmine, millele seisab vastu negatiivse suhtlemise avalik funktsioon, on väga terav sotsiaalne probleem. Veel teravam on see probleem seetõttu, et meie riigis on tendents sündivuse langemisele.¹⁹² Kes aga siis on need, kes meie elu peavad edasi viima, kui enam lapsi ei sünni? Kui nii-sugused tendentsid leiavad aset mõne väikerahva juures, siis olukord keerustub veelgi.

Negatiivse suhtlemise varjatud funktsioonid elu taastootmisel esinevad juhtumeil, kui perekonnas ei soovita lapsi,

---

¹⁹⁰ vt. G.Simpson, People in Families, p.489.

¹⁹¹ V.Karu, Miks sünnib vigaseid lapsi. "Nõukogude Naine" nr. 8 1970, lk.24.

¹⁹² Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр. 203.

kuid näiteks eostumisvastaste vahendite ebaefektiivsus või teatud juhtudel abordikeeld võib viia lapse sünnile. Analoo- gilist näidet esindavad ka need mehed ja naised (sageli amo- raalsed inimesed), kes vastu endi tahtmist (või vastu ühe tahtmist) on saanud vallasisaks või vallasemaks.

Negatiivse suhtlemise varjatud funktsiooni üsnagi oma- päraseks näiteks võiks olla juhtum, kus perekonnas ühe öe seaduslik rasestumine võib kaasa tuua teise öe ebaseadusliku rasestumise, kuna ta on harjunud oma öega alati ja kõiges võistlema.¹⁹³ Vaevalt, et sellise matkiva tegevuse kõik taga- järjed olid tunnetatud. Ka vägistamisjuhud ja verepilastus esindavad eelkõige sugutungit rahuldamist, mitte aga soovi too- ta elu, kuigi nad sellele võivad viia.

Positiivne suhtlemine realiseerub elu taastootmises, kui- võrd perekonna seisukohalt toob ta kaasa selle järjepidevuse kindlustamise. Selle suhtlemisviisi avaliku funktsiooni täit- misest peaks olema huvitatud eriti riik, kuna tema tulevik sõltub suurel määral just sellest. Seetõttu peaks riik kõi- giti soodustama emadust, aitama kõrvaldada seda, mis varja- tult takistab laste sündi, kujundama ühiskondlikku arvamust paljulapselisuse suunas, leidma võimalused kodanike vastutus- tunde tõstmiseks elu taastootmise küsimustes.

---

¹⁹³ G.Simpson, People in Families, p.471.

§ 3. Laste sotsialiseerumine.

Meie skeemi järgi seostub laste sotsialiseerumisega suhtlemise seisukohalt järgmine küsimuste ring.

1. Soov suunata laste kui tulevastest perekondadest osavõtjate sotsialiseerumist positiivses suunas, täitub.
2. Soov suunata laste kui tulevastest perekondadest osavõtjate sotsialiseerumist positiivses suunas, ei täitu.
3. Soov suunata laste kui tulevastest perekondadest osavõtjate sotsialiseerumist negatiivses suunas, täitub.
4. Soov suunata laste kui tulevastest perekondadest osavõtjate sotsialiseerumist negatiivses suunas, ei täitu.

Inimene on ühiskonnale väärtuseks alles siis kui ta on saanud isiksuseks¹⁹⁴ "Küps isiksus on niisugune isiksus, kes valdab aktiivselt oma ümbrust, kelle isiklikud jooned ja väärtuselised orientatsioonid kujutavad endast püsivat ühtsust ning kes suudab õigesti tajuda maailma ja iseennast."¹⁹⁵ Isiksus aga, nagu märgib N.J.Solovjov, saab täiel määral realiseeruda vaid elavas suhtlemises,¹⁹⁶ s.o. sotsialiseerumises, mis on indiviidi bioloogiliste vajaduste ühiskonna

---

¹⁹⁴ А.Г.Харчев, Брак и семья в СССР, стр. 267.

¹⁹⁵ G.W.Allport, Pattern and growth in personality, New-York, 1964, p. 277.

¹⁹⁶ Н.Я.Соловьев, Соселские отношения и принцип коллективизма в быту. "Социальные исследования" вып. 7, М., 1971, стр.100.

nõudmistele allutamise protsess ja indiviidis teatud puhtühiskondlike vajaduste, hinnagute, huvide ja ideaalide kompleksi formeerimine.¹⁹⁷ Niisiis sotsialiseerumisprotsessi eesmärgiks on indiviidi kujundamine isiksuseks,¹⁹⁸ mille realiseerimine on üks perekonna (noorperekonna) põhiülesandeid.¹⁹⁹

Noorperekonna eriline koht laste sotsialiseerumisel seisneb selles, et olles lüli ühiskonna ja lapse vahel ei pea perekonna huvid kattuma ühiskonna omadega ja et sotsialiseerumisprotsess perekonnas on raskesti väljastpoolt reguleeritav. Kui võtta aluseks N.Andrejenkova poolt antud kolm sotsialiseerumisetappi, mille esitame allpool, siis võime öelda, et laste sotsialiseerumisprotsessi mõjustavad igal etapil erinevad mõjustajad erineva jõuga.

1. Primaarne sotsialiseerumine e. lapse sotsialiseerumine.
2. Marginaalne sotsialiseerumine e. murdeealise sotsialiseerumine.
3. Kontseptuaalne e. terviklik sotsialiseerumine, mis tähistab üleminekut noorukieast küpsusesse (periood 17-18 aastast kuni 23-25 aastani).²⁰⁰

Noorperekonna osa on tähtis laste sotsialiseerumise kõigil

---

¹⁹⁷ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр. 56.

¹⁹⁸ Н.Андрееенкова, Роль семьи в социализации индивида. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр. 162.

¹⁹⁹ А.Харчев, Быт и семья как категории исторического материализма, стр. 13.

²⁰⁰ Н.Андрееенкова, Роль семьи в социализации индивида, стр. 162-163.

etappidel, kuid eriti tähtis on ta siis, kui laps on 3-4-aastane, kuna sel perioodil formeerub põhilises osas isiksuse mehhanism.²⁰¹ Vanematele, eriti emale kuulub tähtis koht laste sotsialiseerumisprotsessis,²⁰² kuid ka teistel sama perekonna lastel on selles protsessis suur osa täita.²⁰³ Kuna perekond evib suurt (eriti emotsionaalset²⁰⁴) mõjustusjõudu lastesse, pole ta asendatav ühegi kasvatusasutusega.²⁰⁵ J.Kon märgib, et kooliealiste lastekodude kasvandikud jäävad mõnes osas maha perekonnas kasvanud lastest, kuna nad on isoleeritud avameelsetest jutuajamistest täiskasvanutega, mis aga aeglustab nende tutvumist mõnede sotsiaalse elu külgedega.²⁰⁶

A.G.Hartšev on kirjutanud, et nii nagu täiuslik muusikariist ei saa asendada orkestrit, ei saa perekond asendada kogu sotsiaalset kasvatust.²⁰⁷ Koolieelsel perioodil võivad laste sotsialiseerumisprotsessi hakata mõjustama ka lasteasutused, kus laps hakkab suhtlema nii teiste laste kui ka täiskas-

---

²⁰¹ А.Н.Леонтьев, Психическое развитие ребенка в дошкольном возрасте. "Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста," М., 1948, стр. 4.

²⁰² Г.В.Ф.Гегель, Сочинения, 2-ое изд. Т.7, стр.204.

²⁰³ Vt. G.Simpson, People in Families, p. 260.

²⁰⁴ А.Г.Харчев, Брак и семья в СССР, стр. 268.

²⁰⁵ А.Г.Харчев, Ленинизм и проблемы семейно-брачных отношений, стр. 34.

²⁰⁶ J.Kon, Isiksuse sotsioloogia, lk.85.

²⁰⁷ А.Г.Харчев, Брак и семья в СССР, стр. 267.

vanutega (kasvatajad). Kuid nagu märgib N. Andrejenkova, jääb sel sotsialiseerumisetapil pearoll täita perekonnal.²⁰⁸

Õppimine algklassides on uus etapp lapse sotsialiseerumisel. Lapsed ja täiskasvanud koolis ja väljaspool seda on uuteks mõjustajateks indiviidi sotsialiseerumisel. G.Davödov ütleb, et õpilase vanuse kasvades väheneb aeg perekonna otseseks mõjustuseks tema suhtes ja seega vanemate mõju kahaneb, eakaaslaste mõju aga suureneb, eriti vanemates klassides.²⁰⁹

N.Andrejenkova märgib, et murdeealise sotsialiseerumisel perekond nagu loovutaks järkjärgult oma juhtiva positsiooni. Tegelikult aga perekonna funktsioonid üksnes muutuvad mõnevõrra - perekond hakkab esinema murdeealise tegevuse korrigeerijana.²¹⁰

Kui lugeda õigeks seisukoht, mille kohaselt täielikult ühiskondlik kasvatus pole ideaalne lahendus, vaid selleks võib olla näiteks ühiskondliku ja koduse kasvatus ühendamine pikapäevarühmade näol,²¹¹ siis võime öelda, et noorperekond

---

²⁰⁸ Н.Андреенкова, Роль семьи в социализации индивида, стр. 164.

²⁰⁹ Г.Давыдов, Л.Пелипенко, Использование времени учащимися в семье. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр.195.

²¹⁰ Н.Андреенкова, Роль семьи в социализации индивида, стр. 165.

²¹¹ Н.Л.Шимин, Семья и формирование личности." Ученые записки Горьковского государственного педагогического института. Серия Общественные науки. Философские вопросы коммунистического воспитания вып. 83, 1967, стр. 76-77.

on isiksuse kujundamise seisukohalt olulise tähtsusega indiviidile igal tema sotsialiseerumisetapil, kui ta elab kodus. Lahkumine noorperekonnast, mis sageli leiab aset noorukieas võib kaasa tuua olulisi muutusi nende mõjustuste osas, mis tema sotsialiseerumisprotsessi senini suunasid.

Eelpool toodu oli tublisti lihtsustatud skeem noorperekonna ja teiste sotsialiseerumisprotsessi mõjustavate tegurite vahekorrast niiöelda ideaalsel juhul, kui pole takistavaid asjaolusid nagu perekonna desorganisatsioon jne.

Sotsialiseerumine on protsess, kus suhtlemine esineb just oma mõjustuslikus tähenduses, kuna kõik mõjustamise viisid on suunatud sellele, et lastest sirguksid isiksused.

Missugune on siis mõnede mõjustuse ja selle vastuvõtu viiside toime seaduspärasused? Tuleb nõustuda A.M. Agaltsevi-ga, kes juhib tähelepanu sellele, et erinevad mõjustuse ja selle vastuvõtu viisid evivad sõltuvalt olukorrast erinevat tähtsust ja kohta ning seetõttu on neid vaja kasvatustöös oskuslikult rakendada.²¹²

Matkimise osa laste sotsialiseerumisel on uurinud A.G. Kovaljov, kes märgib, et matkimisel on rida astmeid, lihtsalt kopeerimiselt kuni teadliku matkimiseni ja et lapse kasvades matkimise kui mõjustuse vastuvõtu viisi osa väheneb.²¹³

---

²¹² А.М.Агальцев, Возрастание роли форм социально-психологического общения в коммунистическом воспитании. "Материалы межвузовской научной конференции по проблеме возрастания активности общественного сознания в период строительства коммунизма." Курск, 1968, стр. 418-419.

²¹³ А.Г.Ковалев, Взаимовлияние людей в процессе общения и формирование общественной психологии, стр. 17-21.

Mis aga eelkõige matkimist leiab, on kõik see, mis sisaldub eeskujus. A.Kuldsepp märgib, et eeskujule on suurt tähelepanu juhtinud A.H.Tammsaare, öeldes, et "...seep' see ongi maailma häda, et siin on nii vähe eeskujulikku, aga õige kasvatus eeskujus ongi."²¹⁴ Nagu märgib A.G.Kovaljov, sõltub ka eeskuju mõjuvus ja teadlik omaksvõtt lapse vanusest, selle kasvades suureneb eeskuju kriitiline omastamine.²¹⁵

Analoogiline on olukord ka sisendamiseга, millel on suur mõju kasvatustöös siis, kui lapse loogikaaparaat on veel vähe arenenud, s.t. ta toimib efektiivsemalt lapse sotsialiseerumise varasemal perioodil.²¹⁶ Sisendamisel on suur osa näiteks kohusetunde kasvatamisel.²¹⁷

Veenmise kui mõjustusviisi osa sotsialiseerumisprotsessis kasvab koos lapse vanusega. Teda loetakse tähtsaimaks vahendiks inimese kõlbelisel kasvatamisel, tema vaadete ja seisukohtade kujundamisel.²¹⁸

---

²¹⁴ A.Kuldsepp, Inimlike suhete väärtus. "Nõukogude Naine" nr.3 1971, lk. 24.

²¹⁵ А.Г.Ковалев, Взаимовлияние людей в процессе общения и формирование общественной психологии, стр.13.

²¹⁶ В.М.Бехтерев, Внушение и его роль в общественной жизни, стр. 23.

²¹⁷ М.И.Новиков, Взаимное уважение в семье, забота о воспитании детей, стр. 219.

²¹⁸ А.Г.Ковалев, Взаимовлияние людей в процессе общения ....., стр. II.

Karistamiste puhul kriipsutatakse alla seda, et karistuseks ei tohi olla see, millesse tuleb kasvatada positiivset suhtumist.²¹⁹

Eeltoodud mõjustamise ja selle vastuvõtu viiside kohta võiks öelda, et kui neid kasutatakse perekondades, kus vanemad arukalt suhtuvad lastesse hoidudes äärmustest, ei hellita ega ole üleliia ranged,²²⁰ võib see viia positiivse suhtlemise avaliku funktsiooni täitmisele, s.t. isiksuse kujunemisele, kes oleks võimeline ka säilitama süsteemi, perekonda, sellega, et loob tulevikus perekonna.

Juhtub aga ka nii, et vaatamata noorperekonna kõigile jõupingutustele suunata oma laste sotsialiseerumist positiivses suunas, tuleb välja vastupidine ehk teisiti öeldes realiseerub positiivse suhtlemise varjatud funktsioon.

Üheks selle funktsiooni näiteks võivad olla murdeealiste negativismi juhud, kui nad on suunatud positiivse sotsialiseerumise vastu. Negativism võib tekkida sellest, et laste silmis on vanemad ideaaliks ja et ka murdeealine läheneb vanematele vana möödupuuga. Kui aga selgub, et vanemad ei vasta milleski ideaalile, võib noor seda raskesti üle elada ja tal võib tekkida negativism, murdeealistele omane vasturääkimine, mis avaldub kõigepealt suhetes täiskasvanutega, eriti lapsevanematega.²²¹

---

²¹⁹ Psühholoogia, lk. 348.

²²⁰ Vt. Н. Л. ШМИН, Семья и формирование личности, стр. 85.

²²¹ I. Kon, Isiksuse sotsioloogia, lk. 95.

Negativism võib kindlasti avalduda ka seksuaalkasvatuses. Püüd hoida last eemal seksuaalküsimustest eesmärgiga, et laps ei satuks väärale teele, võib viia just selleni, et ta läheb amoraalsusele, prostitutsioonile, suhtlemisele lapsepõlves keelatud objektiga.²²²

USA sotsioloogias kasutatakse mõistet "Poliitiline sotsialiseerumine,"²²³ mis tähistab laste poliitiliste vaadete kujunemise protsessi. Võib oletada, et juhtumel, kus vanemad "pressivad" liigse agarusega lastele peale kehtivaid poliitilisi vaateid, võib lastes tekkida negativism ja sellega seoses ühiskonnavastane tegevus.

Esineb juhtumeid, kus lapse õnneliku tuleviku huvides sunnitakse talle peale mingi "hea elukutse" (muusik, balleti, insener jne.) tulemuseks võib olla jälle negativism, põlgus nii väljavalitud kui ka teiste elukutsete ja töö vastu üldse.

Neis noorperekondades, kus vanemad on liialt ranged, võivad sotsialiseerumisprotsessi tulemuseks olla apaatsed, tahtejõuetud²²⁴ ja emotsionaalselt ala-arenenud lapsed.²²⁵

---

²²² G.Simpson, People in Families, p.500.

²²³ vt. А.В.Дмитриев, Б.А.Ширяев, А.А.Федосеев, Проблема социализации в американской политической науке. "Человек и общество" IX, ЛГУ, 1971, стр.130.

²²⁴ vt. Н.Л.Шимин, Семья и формирование личности, стр.85.

²²⁵ Z.Kolarova, B.Kontor, Emotsioonid ja kasvatus. "Nõukogude Naine" nr. 3 1970, lk. 28.

Positiivse suhtlemise varjatud funktsioon võib ilmuda ka perekonnas, kus vanemad on seisukohal, et erinevalt nende lapsepõlvest, peab nende laste oma olema vaba raskustest, muudest ja kohustustest. Selle hea soovi tagajärjeks võib aga olla laste egoism, tahtejõuetus, kapriissus jne.²²⁶

Üheks halvemaks positiivse suhtlemise varjatud funktsiooni näiteks on tagajärjed, kus vastu vanemate ootusi ja soove nende lapsed muutuvad seaduserikkujateks.²²⁷

Ka tahtmatult antud vale eeskuju, näiteks abikaasade poolt oma vanemate halb kohtlemine võib viia selleni, et lapsed hakkavad tulevikus oma vanemaid halvasti kohtlema.

Samuti vale ergutus ja karistus nagu kõik teised valesti kasutatud mõjustamise viisid võivad viia laste sotsialiseerumises positiivse suhtlemise varjatud funktsiooni realiseerumisele.

Kahjuks esineb laste sotsialiseerumisprotsessis ka niisugune nähtus nagu negatiivne suhtlemine, mille avalik funktsioon seisneb selles, et vanemad teadlikult oma tegevusega suunavad lapsi halvale teele.

Rohkem eeldusi niisugusteks nähtusteks on mittetäielikes perekondades, kus puudub üks lapsevanem.²²⁸ N.L.Simin on öel-

---

²²⁶ В.Н.Мясищев, Социальная психология и психология отношений. "Проблемы социальной психологии," М., 1965, стр. 282.

²²⁷ З.Баёрюнас, Типичные ошибки семейного воспитания подростков. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр. 189-190.

²²⁸ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр. 61.

nud, et mittetäiuslik perekond loob mittetäiusliku isiksuse.²²⁹ Sama autor märgib veel, et vanemate halb eeskuju on see, mis leiab laste poolt kohe matkimist.²³⁰

Niisugusteks vääradeks eeskujudeks, mis laste poolt üle võetakse, võivad olla suitsetamine, alkoholism, kõlvatu käitumine,²³¹ riigi vara riisumine, väikekodanlikud vaated,²³² karjerism jne.

Kõigi mõjustamisviiside, eriti eeskuju vale kasutamine laste sotsialiseerumisel võib viia desotsialiseerumisele ehk isiksuse väärarehgule, kus realiseerubki negatiivse suhtlemise avalik funktsioon, s.o. kujuneb mittetäisväärtuslik indiviid tulevastele süsteemidele, perekondadele.

Kui ühiskond segab end vahele laste sotsialiseerumisprotsessi perekonnas, kus vanemad pole suutelised oma laste sotsialiseerumist positiivses suunas juhtima, on ilmselt tege- mist negatiivse suhtlemise varjatud funktsiooniga. Vanemlike õiguste äravõtt isikutelt, kes ei tule toime oma kohustustega ning laste andmine teistesse perekondadesse või riiklikesse kasvatusasutustesse²³³ on meil vahetevahel asetleidev moodus

---

229 Н.Л.Шимин, Семья и формирование личности, стр. 66.

230 Sealsamas, lk. 77.

231 А. Steinberg, Naise häving, lk. 27.

232 Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр. 59.

233 Ю.А.Королев, Взаимодействие морали и права в брачно-семейных отношениях, стр. 80.

laste resotsialiseerumiseks, s.o. nende muutmiseks taas väärriikide ühiskonnaliikmeiks.

Kokkuvõtvalt rõhutame, et meie ideaal on see, kui laste sotsialiseerumisel täitub positiivse suhtlemise avalik funktsioon ja laps kujuneb küpseks isiksuseks. On vaja ületada kõik see, mis varjatult sotsialiseerumisprotsessi suunajail takistab saavutamast häid eesmärke. Tuleb jõuda selleni, et laste sotsialiseerumises ei esineks üldse negatiivset suhtlemist. Selleks kõigeks aga on vaja tunda peensusteni mõjustamise ja selle vastuvõtu viiside mehhanisme. Meil on kahjuks selles valdkonnas nii teoreetilisi kui ka ~~emp~~empiriilisi uurinuid vähe teostatud, mis osaliselt kajastub ka käesoleva töö selle osa katkendlikkuses.

§ 4. Rollid perekonnas .

Probleemistik, mis on seotud suhtlemise seisukohalt rollidega perekonnas, oleks järgmine.

1. Soov rollide koostöoga perekonda tugevdada, täitub.
2. Soov rollide koostöoga perekonda tugevdada, ei täitu.
3. Soov mitte kaasa aidata rollide koostööle, perekonna tugevdamisele, täitub.
4. Soov mitte kaasa aidata rollide koostööle, perekonna tugevdamisele, ei täitu.

A.G.Hartsev on üheks perekonna funktsiooniks nimetanud vastastikust abistamist.²³⁴ Ka eestikeelses sõnas "abielu" leiab kajastamist abiellunute vastastikuse abi moment. Kus ja kuidas see abi aga realiseerub, selle kohta on N.G.Jurkevits kirjutanud, et abielu on mehe ja naise rollidevahelise koostöö mehhanism teatud kogumi vajaduste rahuldamiseks.²³⁵

Mis aga on roll? E.V.Beljajev ja D.N.Salin on määratlenud rolli järgmise kolme tunnusega:

- 1) roll kui antud positsioonilt assotseeritud nõudmiste summa;
- 2) roll kui indiviidi arusaamine sellest, mida temalt oodatakse antud positsioonil;
- 3) roll kui indiviidi reaalne tegevus antud positsioonil (rolli käitumine)."²³⁶

---

²³⁴ А.Харчев, Быт и семья как категории исторического материализма, стр. 14.

²³⁵ Н.Г. Юркевич, Советская семья, стр.135.

²³⁶ Э.В.Беляев, Д.Н.Шалин, К понятию "роль" в социологии. "Социальные исследования" вып. 7, М., 1971, стр. 184.

G.Simpson on märkinud, et abielu toob abiellunutele (inimese arengustaadiumide seisukohalt uusperekonna loojatele) kaasa uued rollid.²³⁷ Tuleb öelda muidugi ka seda, et kuulumine ühte või teise segupoolde määrab ette abiellunute mõned rollid. Inimese roll perekonnas sõltub eelkõige ülesannetest, mida ta seal peab täitma. Poola sotsioloog M.Sokolowska on näiteks naise funktsioone perekonnastähtsuse järjekorras loetlenud järgmiselt:

- 1) laste sünnitamine
- 2) laste kasvatamine
- 3) kodune majapidamine
- 4) tootmistöö²³⁸

Nagu sellest loetelust nähtub, võib naisel perekonnas olla mitmeid rolle. Rolle võib aga jaotada pea- ja alarollideks. Kumba tuleks naise puhul nimetada pearolliks, kas emarolli või kutsetöö rolli? Meie sotsioloogide hulgas on üldiselt levinud arvamus, et emaroll ja kutsetöö roll peaksid olema võrdväärsed, seega mõlemad pearollid.

Nii nagu meil loetakse ideaalseks naise emarolli ja kutsetöö rolli harmooniat, nii loetakse meil ideaalseks ka mehe ja naise rollide võrdsust laste sotsialiseerumise suunamisel, kodumajapidamises ja elatusvahendite hankimisel.

Huvitav diskussioon on selles küsimuses rootsi sotsioloogide hulgas. Konservatiivse suuna esindajad on seisukohal,

---

²³⁷ G.Simpson, People in Families, p.167.

²³⁸ Я.Андрюшкявичене, Женский труд и проблема свободного времени. "Проблемы быта, брака и семьи," Вилнюс, 1970, стр. 79.

et ideaalne on selline perekond, kus naine pühendab end täielikult kodule, mees aga elatusvahendite hankimisele. Radikaalse suuna esindajad on aga seisukohal, et vastutus elatusvahendite hankimise, kodumajapidamise ja laste kasvatamise eest peab lasuma võrdselt nii mehel kui naisel.²³⁹

R.Bales ja T.Parsons on öelnud, et abielusoleva naise roll on endiselt piiratud eelkõige perekonnasiseste asjadega, naise, ema, ja koduperenaise rolliga. Abielusoleva mehe roll on aga seotud eelkõige ametiala ja tööga, millega ta täidab toitja ja perekonnapea kohustusi.²⁴⁰

Ka meie sotsioloogias esineb perekonnapea rolli mõiste²⁴¹. Perekonnapead on meie kirjanduses nimetatud ka tänapäeva perekonna organisaatoriks, kes suunab perekonnaelu. Perekonnapea pole despootlik võimutseja, vaid organisaator, kusjuures olenevalt võimetest ja situatsioonist võib selleks olla kord mees, kord naine.²⁴²

Milliste perekonna funktsioonide täitmisele peab siis viima nii perekonnasisene rollide (isa- ja emarolli, peremehe ja perenaise rolli) koostöö kui ka perekonnasiseste ja

---

²³⁹ З.А.Куранчева, Дискуссия о роли женщин в семье и обществе в Швеции. "Социальные исследования" вып. 7, М., 1971, стр. 248-249.

²⁴⁰ T.Parsons, R.Bales, Family, socialization and interaction process, p. 14.

²⁴¹ А.Л.Тименова, Новый быт и становление внутрисемейного равенства. "Социальные исследования" вып. 7, М., 1971, стр. 34.

²⁴² Глава семьи, стр. 36.

perekonnaväliste (töötaja, naaber, sugulane, aktivist jne.) rollide koostöö. Niisuguste funktsioonidena loetleb N.G.Jurkevits järgmisi: vaimne ja seksuaalne suhtlemine, elu taastamine, koostöö laste kasvatamisel, elatusvahendite tootmine, majapidamise korraldamine, puhkuse organiseerimine, vastastikune materiaalne ja moraalne toetus.²⁴³ Siia tuleb kindlasti lisada, et harmoonilise uusperekonna funktsiooniks on ka vanaperekonna eest hoolitsemine või nagu märgib J.C.Flügel, võib laste hoolitsust oma vanemate eest pidada üheks kõige kaunimaks ja liigutavamaks inimmoraali väljenduseks.²⁴⁴

Kui rollide koostöö perekonnas on harmooniline, siis selles valdkonnas teostub positiivse suhtlemise avalik funktsioon, kuna selle läbi kindlustub süsteem, perekond. Kuid võib juhtuda ka nii, et vaatamata heale tahtele ei lähe korraldada saavutada perekonnas rollide koostööd, kuna seda takistavad mitmed tegurid. Niisugustes tingimustes realiseerub perekonnas positiivse suhtlemise varjatud funktsioon. Taolise olukorra kõige ilmekamaks näiteks on vastuolu naise emarolli ja kutsetöö rolli vahel.

A.Kelam on märkinud, et töötav naine viibib rollide konfliktisituatsioonis: ühelt poolt võib ta esineda mehega võrdses ja üheõiguslikus tootja osas, teiselt poolt aga peab ta täitma perekonnas väga olulist ja mitmeski mõttes asendamatu rolli.²⁴⁵

---

²⁴³ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр.14.

²⁴⁴ J.C.Flügel, The Psycho-Analytic Study of the Family, London and New-York, 1921, pp.239-241.

²⁴⁵ A.Kelam, Töötav naine sotsioloogiliste uurimuste valguses. "Nõukogude Naine" nr. 6 1970, lk. 12.

Raske on nõustuda S.Ī.Golodi ja A.G.Hartševi seisukohaga, kes selles konfliktis kutsuvad naisi üles koguni ohverdamä kutsetöö nimel abielu ja perekonna perspektiivi.²⁴⁶

Ühes teises töös on aga A.G.Hartšev öelnud, et naise eemalolemine oma põhifunktsioonist, laste sünnitamisest, on suureks moraalseks ja majanduslikuks kaotuseks.²⁴⁷

On vist õige nimetada tööd võõrandunuks, kui naine seda tehes riskib kaotada oma tõelist olemust - taastoota selle maailma humaanset elementi.²⁴⁸

Vastuolu naise emarolli ja kutsetöö rolli vahel viib sündivuse langemisele ja laste kasvatustöö nõrgenemisele.²⁴⁹ On uurimus, mis näitab, et abortide arv 1000 tootmises töötava naise kohta on 2,5 korda kõrgem kui koduperenaistel.²⁵⁰ Kutsetöö vähendab aega vahetuks suhtlemiseks lastega ning langeb kontrolli efektiivsus lapse arengu ja käitumise üle.²⁵¹

Uurimus, mis viidi läbi 18 tuhandes perekonnas, kus naised töötasid, näitas, et mida rohkem on peres lapsi, seda vä-

---

²⁴⁶ А.Г.Харчев, С.И.Голод, Профессиональная работа женщин и семья, стр. 126-127.

²⁴⁷ А.Харчев, Быт и семья как категории исторического материализма, стр.20.

²⁴⁸ M.Cornaz, Travail professionnel de la mère et vie familiale, p.72.

²⁴⁹ А,Харчев, Быт и семья как категории исторического материализма, стр. 19.

²⁵⁰ И.М.Мусатов, Социально-экономические проблемы трудовых ресурсов в СССР, Новосибирск, 1968, стр.321.

²⁵¹ А.Г.Харчев, С.И.Голод, Профессиональная работа женщин и семья, стр. 96.

hem tahetakse töötada väljaspool kodu.²⁵² Teine uurimus näitas, et enamused naised töötavad materiaalsel kaalutlustel.²⁵³

E.S.Bogardus näeb õigustatult taolise konfliktide ühepoolses lahenduses vasturääkivust - siduda naine koduga, tähendab muuta kodu naise jaoks vanglaks, eemaldada aga naine kodust, tähendab selle muutmist kodu aseaineks.²⁵⁴

Osavõtt tootmisest evib aga ka rida positiivseid jooni, nagu märgivad S.I.Golod ja A.G.Hartsev. See laiendab naise kontaktide ringi, stimuleerib tema vaimset elu, tõstab huvi kunsti ja sotsiaalse informatsiooni vastu. Kodumajapidamine ja lastekasvatamine aga piiravad naise sotsiaalseid suhtlemist ja isiksuse rikastumist.²⁵⁵

D.D.Cyrus kirjutab, et ka Ameerika Ühendriikides tunnevad naised konfliktide emarolli ja kutsetöö rolli vahel, s.t. konfliktide naise tüüpi, kelleks nad on lootnud saada ja naise tüüpi, kelleks sunnib neid ema roll, vahel. Eriti terav paistab see konflikt olevat kolledžis õppinud naistel.²⁵⁶

Et paremini ühendada naise emarolli ja kutsetöö rolli,

---

²⁵² А.Г.Харчев, С.И.Голод, Профессиональная работа женщин и семья, стр.148.

²⁵³ В.Юстицкий, О современной польской социологии семьи. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр. 233.

²⁵⁴ E.Bogardus, Sociology, p. 67.

²⁵⁵ А.Г.Харчев, С.И.Голод, Профессиональная работа женщин и семья, стр. 109.

²⁵⁶ G.Simpson, People in Families, p.198.

võiks soovitada järgmist.

1. Majapidamistöid tuleks jaotada enam-vähem võrdselt mehe ja naise vahel.²⁵⁷
  2. On öeldud ka seda, et lahendus pole võrdses koduses tööjaotuses, vaid koduse majapidamise muutmises üheks ühiskondliku tootmise haruks,²⁵⁸ s.o. tema ühiskonnastamine.
  3. Tööpäeva lühendamine.²⁵⁹
  4. On öeldud ka seda, et pole vaja rünnata tööaega, vaid kodusele majapidamisele kulutatavat aega.²⁶⁰
  5. Koduse majapidamise intensiivistamine, s.o. selle varustamine mehhanismidega.²⁶¹
  6. Võimaldada emadel, kellel on väikesed lapsed, jääda 2-3 aastaks kutsetööst kõrvale koos tööle tagasipöördumise võimalusega.²⁶²
- Nagu eelpool juba mainitud, peaks see aeg minema üldise tööstaazi hulka.
7. Seada sisse imetavatele emadele 4-sunniline tööpäev (imi-

---

²⁵⁷ А.Г.Харчев, С.И.Голод, Профессиональная работа женщин и семья, стр. 72.

²⁵⁸ З.Янкова, О бытовых ролях работающей женщины "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр.48.

²⁵⁹ А.Г.Харчев, С.И.Голод, Профессиональная работа женщин и семья, стр. 128.

²⁶⁰ Б.Грушин, Свободное время, М., 1967, стр.68.

²⁶¹ А.Г.Харчев, С.И.Голод, Профессиональная работа женщин и семья, стр. 70.

²⁶² В.Юстицкий, О современной польской социологии семьи, стр. 234.

ku vanuse puhul kuni 5 kuud) ja 5-tunniline tööpäev (imiku vanuse puhul 5 kuni 12 kuud).²⁶³

8. Võimaldada lastega emadel töötada lühendatud tööpäevaga.²⁶⁴

Kui positiivse suhtlemise varjatud funktsioon saab esineda eelkõige just paljude objektiivsete asjaolude tõttu, siis negatiivse suhtlemise avalik funktsioon rollide küsimuses saab esineda eelkõige subjektiivsete faktorite tõttu. Traditsioonide mõjul on mehed seisukohal, et kõik, mis on seotud koduga, peab kuuluma naiste kompetentsi ja seetõttu mehed sageli teadlikult ei võta osa kodustest töödest ning seega ei soodusta rollide koostööd perekonnas.

On uurimus, mis näitab, et pooled naistest teevad kõik kodused tööd üksinda ära.²⁶⁵ Avaliku mitteisaduse kõrval esineb ka varjatud mitteisadust, kus isa küll on perekonnas, kuid ta ei osale laste kasvatustöös.²⁶⁶

Sellise asjade seisu puhul tavatsetakse meil rääkida naise emantsipatsiooni vajadusest. See on kindlasti ühekül-

---

²⁶³ Г.А.Слесарев, Вопросы организации труда и быта женщин и расширенное воспроизводство населения. "Социальные исследования" вып. 1, М., 1965, стр.161.

²⁶⁴ Н.В.Панова, Вопросы труда и быта женщин. "Проблемы быта, брака и семьи." Вильнюс, 1970, стр. 93.

²⁶⁵ H.Strzeminska, Budżet czasu robotnic urzedniczek i ekspedientek. "Kobieta wspolczesna", Warszawa, 1966, str. 204-237.

²⁶⁶ А.Г.Харчев, Брак и семья в СССР, стр. 290.

ne lähenemine. sellele probleemile, sest naise vabastamine õigusetusest saab küll toimuda suletõmbega põhiseaduses, kuid naise vabastamine iganenud vaadetest temale kui kodutöölisele saab ikkagi toimuda koos mehe emantsipatsiooniga, s.o. vabanemisega vaadetest mehele kui privilegieritud isikule kodus. Nagu eelpool mainitud, nõuab osa rootsi sotsiolooge ka mehe emantsipatsiooni, s.o. abikaasade kohustuste võrdsustamist kodumajapidamise, laste kasvatamise ja elatusvahendite teenimise alal.²⁶⁷

V.Bil'sail näib olevat õigus, kui ta märgib tuginedes V.J.Lenini seisukohtadele, et "Suur Nõukogude Entsüklopeedia" teatab mõnevõrra deklaratiiivselt, et naisküsimus on NSVLiidus lahendatud. See protsess on ikkagi pikaajaline ega ole veel täies ulatuses lahendatud.²⁶⁸ Meil leidub aga ka neid, kes väidavad, et soodustuste tegemine naistele (näiteks tööpäeva lühendamine) võib viia naiste osatähtsuse langemisele rahvamajanduses, mis aga tähendab taganemist võitudest, mis naised on saavutanud.²⁶⁹

Negatiivse suhtlemise avalik funktsioon oleks ületatav täieliku kooperatsiooniga koduses majapidamises.²⁷⁰

---

²⁶⁷ З.А.Куранчева, Дискуссия о роли женщин в семье и обществе в Швеции, стр. 247.

²⁶⁸ В.Бильшай, Решение женского вопроса в СССР, М., 1956, стр. 220-221.

²⁶⁹ Вт. Н.В.Панова, Вопросы труда и быта женщин, стр. 91.

²⁷⁰ А.Пименова, Услуги в семье. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр.149.

See aga, mis võiks viia niisugusele koöperatsioonile, on koduse majapidamise mehhaniseerimine. On näiteid selle kohta, et mehed hakkavad majapidamistööst huvituma just siis, kui neid on võimalik teha mehhanismidega, kuna nad tunnevad end tehnikaga seotud olevat.²⁷¹

Kui aga perekonnas naise ja mehe emantsipatsioon ei toimu, võib siiski juhtuda, et rollide koostöö küsimuses realiseerub negatiivse suhtlemise varjatud funktsioon. Kuna ühiskond võtab üha enam enda kanda laste sotsialiseerumise suunamise lasteasutuste kaudu ja kodumajapidamise korraldamise teenindusvõrgu laiendamisega.

Kokkuvõtvalt võiks öelda, et tuleb saavutada olukord, kus suhtlemisprotsessis perekonnas oleksid pea- ja alarollid harmooniliselt ühendatud. Riik peab kindlustama ja soodustama seda, et miski ei takistaks lastevanematel täitmast oma rolle kodus ja väljaspool seda. Naise ja mehe emantsipatsioon on vaja saavutada koduse majapidamise, laste sotsialiseerumise suunamise ja elatusvahendite hankimise kohustuste võrdse jaotamisega ema, isa ja ühiskonna vahel.

---

²⁷¹ Глава семьи, стр. 37.

§ 5. Abielulahutus.

Perekonna säilitamisega seotud küsimustik, mis haarab suhtlemist perekonnas, on järgmine:

1. Soov vältida abielulahutust, säilitada perekonda, täitub.
2. Soov vältida abielulahutust, säilitada perekonda, ei täitu.
3. Soov abielu lahutada, perekond hävitada, täitub.
4. Soov abielu lahutada, perekond hävitada, ei täitu.

Iga perekonna püüdeks peaks olema soov stabiilsusele, harmooniale, s.o. positiivsele suhtlemisele, mis meie skeemi kohaselt võib realiseeruda abiellumises, elu taastootmises, laste sotsialiseerumises ja rollide koostöös perekonnas. Kui läheb korda saavutada perekonna stabiilsus, siis võime öelda, et perekonna säilitamise seisukohalt on realiseerunud positiivse suhtlemise avalik funktsioon.

On aga suur hulk põhjusi, mis abikaasade või tulevaste abikaasade poolt pole tunnetatud ja mis seetõttu vastu nende tahtmist võivad viia abielulahutusele, perekonna hävingule, s.o. perekonna säilitamise seisukohalt positiivse suhtlemise varjatud funktsiooni täidminekule. Toome selle kohta mõned näited.

1. Teoreetiline ja praktiline ettevalmistamatus abieluks.

Teadmatus, kuidas käituda abikaasaga, tema vanematega, kuidas korraldada majapidamist, puhkust, laste kasvatamist, kuidas ületada konflikte perekonnas,²⁷² seksuaalteadmiste

---

²⁷² А.Г.Харчев, О путях дальнейшего укрепления семьи в СССР. "Социальные исследования" вып. I, М., 1965, стр. 166.

puudulikkus.²⁷³

Niisuguse olukorra ületamiseks tuleks kasutada mõningaid välismaal saavutatud kogemusi sel alal, mis on seotud seksuaalkasvatuse sisseviimisega kooli.²⁷⁴

2. Materiaalne ettevalmistamatus abieluks.

Nagu teada, on elamispinna puudumine üks perekonnaelu takistavaid asjaolusid.²⁷⁵ N.G.Jurkevits on selles küsimuses välja öelnud hädavajalikud nõudmised:

"igale perekonnale eraldi korter" ja et riik peab leidma võimalusi materiaalse abi osutamiseks vastabiellunutele majapidamise sisseseadmiseks.²⁷⁶

3. Abikaasa ebaõnnestunud valik.

Lühiajalist suhtlemise e. tutvuse perioodi on peetud üheks kergemeelse abielu põhjuseks.²⁷⁷

Selle vältimiseks on soovitatud mitmeid abinõusid, nende hulgas kihluse sisseseadmist ning abiellumise avalduste esitamise ja registreerimise vahelise perioodi pikendamist ühelt kuult 3-6 kuuni.²⁷⁸

---

²⁷³ H.Kadastik, Kas on vajalik käsitleda seksoloogiat, lk. 87.

²⁷⁴ В.Б.Голофаст, А.Л.Литвинова, Квинтэссенция современной буржуазной социологии семьи. "Социальные исследования" вып.7, М., 1971, стр. 279-280.

²⁷⁵ А.И.Баранов, Городская семья и личность, стр.78.

²⁷⁶ Н.Юркевич, Мотивы заключения и стабильность брака, стр. 108.

²⁷⁷ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр. 102.

²⁷⁸ Н.Соловьев, Развод, его факторы, причины, поводы. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр.126.

Kindlasti üks olulisemaid möödalaskmisi abikaasade valikul võib olla see, kui nende vahel valitseb sotsiaalpsühholoogiline sobimatus, s.o. huvide, väärtuseliste orientatsioonide jne. erinevus.²⁷⁹ Sellel pinnal võivad kindlasti tekkida sellised tüüpilised abielulahutuse põhjused nagu iseloomude sobimatus, tunnete kadumine, halb suhtumine teineteisesse.²⁸⁰ Sellist olukorda aitaks võib-olla vältida see, kui abikaasad oleksid enam-vähem võrdse intellektuaalse tasemega.

Suureks ebaõnnetumiseks tuleb lugeda ka niisuguse inimese abikaasaks valimist, kes on alkohoolik või evib eeldusi selleks saada. On näiteks andmeid, et just meeste alkoholism on põhjuseks 50%-l abielulahutustel.²⁸¹ Alkoholism võib olla seotud niisuguste tüüpiliste abielulahutuse põhjustega nagu jõhkрус, truudusetus, vanglakaristus, viljatus, suguline rahuldamatus.²⁸² Selles küsimuses võiks päästvaks abinõuks olla õige riiklik alkoholipoliitika.

4. "Halvad ended". Endeks, mis teatava tõenäosusega võib ette öelda abieluõnne, on vastabiellunute vanemate abieluõnn, mis on eelnevaga teatavas võrdelises sõltuvuses.²⁸³

---

²⁷⁹ А.Н.Баранов, Городская семья и личность, стр.80.

²⁸⁰ А.Г.Харчев, О путях дальнейшего укрепления семьи в СССР, стр. 164-165.

²⁸¹ А.Королев, Взаимодействие морали и права в брачно-семейных отношениях. "Вопросы философии" № II, 1963, стр. 80.

²⁸² А.Г.Харчев, о путях дальнейшего укрепления семьи в СССР, стр.164-165.

²⁸³ А.Г.Харчев, Брак и семья в СССР, стр.209.

Abielud, mis on sõlmitud utilitaarsetel kaalutlustel nagu abiellumine tunduvalt vanemaga, majandusliku kindlustuse, raha, pärandi, ühiskondliku positsiooni või prestiiži pärast,²⁸⁴ samuti abiellumine vanemate moraalsel²⁸⁵ või füüsilisel surveel²⁸⁶ võib tähendada ebapüsiva perekonna rajamist.

5. Seksuaalne rahuldamatus²⁸⁷ või lastetus, mille põhjusteks võivad olla kas viljatus²⁸⁸ või naise emarolli ja kutsetöö rolli kokkuviimatus²⁸⁹ on tegurid, mille tagajärjeks võib olla abielulahutus.
6. Rollide koostöö puudumine. Naise emarolli ja kutsetöö rolli ühendamatus²⁹⁰ ning mehe ja naise koostöö puudumine kodumajapidamises suurendab abielulahutuste võimalikkust 11 korda.²⁹¹

---

²⁸⁴ H. Bowman, Marriage for Moderns, London, 1942, p.166.

²⁸⁵ Ю.А.Королев, Взаимодействие морали и права в брачно-семейных отношениях, стр. 78.

²⁸⁶ Sealsamas, lk. 82

²⁸⁷ H. Kadastik, Kas on vajalik käsitleda seksoloogiat, lk. 88.

²⁸⁸ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр. 159.

²⁸⁹ А.Г.Харчев, Быт и семья в социалистическом обществе, стр. 23.

²⁹⁰ А.Г.Харчев, С.И.Голод, Профессиональная работа женщин и семья, стр. 148.

²⁹¹ Н.Г. Юркевич, Советская семья, стр. 190.

Nagu eelnevast nähtub, võib negatiivse suhtlemise avalik funktsioon, s.o. soov abielulahutusele välja kasvada positiivse suhtlemise varjatud funktsioonist. Põhjusi võib muidugi olla ka teisi.

N.G.Jurkevits kirjutab, et süsteemi terviklikkus sõltub tema struktuuri elementidest ja suhete iseloomust nende vahel. Elemendid peavad vastama üksteisele + ühe abikaasa vajadused langegu kokku teise abikaasa vajadusega.²⁹² Kui need vajadused kokku ei lange, võib tekkida olukord, et on raske elada inimesega, kellega puudub vajadus tiheda igapäevase suhtlemise järele ja ainsaks pääseteeks võib saada abielulahutus.²⁹³ W.J.Goode on öelnud, et abielulahutus on "kaitsekorgiks" vältimatute pingete vastu abielus.²⁹⁴

Abielulahutus on üks perekonna desorganisatsiooni vorme. Viimast on W.J.Goode defineerinud kui "perekonna üksuse lagunemist, kui sotsiaalsete rollide struktuuri purunemist, kus üks või rohkem perekonnaliikmeid pole suutelised adekvaatselt täitma oma kohustuslikke rolle.²⁹⁵ Taolistest olukordadest, kus perekonna liikmed pole võimelised täitma oma rolle, oli

---

²⁹² Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр.135.

²⁹³ Н.Юркевич, Мотивы заключения и стабильность брака, стр.110

²⁹⁴ William J.Goode, Family Disorganization. "Contemporary Social Problems," Ed. by R.K.Merton and R.K.Nisbet, New York and Bowlingame, 1961, p. 404.

²⁹⁵ Sealsamas, lk. 390.

eelpool ka juttu.

H.Kadastik on märkinud, et abielulahutuste arv on meil hoiatavalt mötlemapanev ja seda mitte üksnes sotsioloogilisest, vaid ka psühho-hügieenilisest aspektist.²⁹⁶

Abielulahutuste probleem on meil kujunenud teravaks sotsiaalseks probleemiks.

On andmeid, mille kohaselt kõigist abielulahutustest kolmandik leiab aset esimese abieluaasta jooksul, teine kolmandik abielulahutustest aga 2-5 aasta jooksul peale abiellumist.²⁹⁷ W.J.Goode kirjutab, et abielulahutuste risk on kõige suurem abielu esimestel aastatel. Pärast mõnd abielukuud tõuseb risk kiiresti, et saavutada maksimum kolmanda abieluaasta jooksul.²⁹⁸ N.G.Jurkevits on soovitanud taoliste nähtuste vältimiseks seada abielu esimene aasta teatava kontrolli alla nagu seda on tehtud näiteks inimese esimese eluaastaga.²⁹⁹

Abielulahutus, perekonna häving, on tavaliselt löögiks kogu perekonnale, kuid eriti rasked tagajärjed võivad sel olla lastele. Just abielulahutustes võivad sündida probleem-perekonnad.

---

²⁹⁶ H.Kadastik, Kas on vajalik käsitleda seksoloogiat, lk. 79.

²⁹⁷ Н.Юркевич, Мотивы заключения и стабильность брака, стр. 110.

²⁹⁸ W.J.Goode, Family Disorganization, p.411.

²⁹⁹ Н.Г.Юркевич, Советская семья, стр. 94.

Soovi abielulahutusele ja selle täitumine pole mitte alati kurjast nagu keeldumine lahutusest pole mitte alati hüve.³⁰⁰

Abielulahutuse soovi mittetäitumine võib näiteks realiseeruda selle läbi, et ühiskond takistab perekonna põhjendamatut purunemist. Kui aga abikaasadevahelised suhted on arenenud niikaugemale, et realiseerub negatiivse suhtlemise avalik funktsioon ja perekond hävib, pole perekonna kui süsteemi seisukohalt tervikuna kõik veel kadunud, sest selle tegevuse kaudu võib realiseeruda perekonna säilimise küsimuses negatiivse suhtlemise varjatud funktsioon ka kaudselt. See funktsioon saab täituda näiteks lahusperekonna liikmete taasabielumise e. taas perekonna kaudu. Nagu nähtub ühest Leedus korraldatud uurimusest, õnnestub enamikul lahutatutel luua taas perekond. Kuid sel puhul kutsub N.J. Solovjov mitte kiirustama järeldustega.³⁰¹ Paljud lahutatud hakkavad aga elama vabaabielu³⁰² moodustades sellega vabaperekonna.

Negatiivne suhtlemine perekonnaelu mitmetes valdkondades võib viia perekonna hävingule - abielulahutusele. On vaja jõuda selleni, et perekonnaelus esineks ainult positiivne suhtlemine, mida ei häiriks selle suhtlemise varjatud funktsioonist tuleneda võiv negatiivse suhtlemise avalik funktsioon. Abielulahutus ^{algu} aga ülimalt harva esinev suur erand harmoonilise perekonnaelu taustal.

---

³⁰⁰ О разводе, "Советская женщина" № 2 1971, стр. 24.

³⁰¹ Н. Юркевич, Мотивы заключения и стабильность брака, стр. 129.

³⁰² Н. Г. Юркевич, Советская семья, стр. 132.

KOKKUVÖTE

Käesoleva töö eesmärgiks oli käsitleda mõningaid probleeme, mis on seotud suhtlemise funktsioonidega perekonnas. Selle probleemi käsitlemine on põhjendatud nii teoreetiliselt kui ka praktiliselt ja on seotud eelkõige eesmärgiga jõuda harmoonilise perekonna ja isiksuse kujundamiseni.

Töö jaguneb kolmeks osaks - esimeses tuuakse ära suhtlemise ja perekonna mõiste, teises probleemi asetused ning kolmandas positiivne ja negatiivne suhtlemine perekonnas.

Peale sotsiaalpsühholoogilise tähenduse on suhtlemisel veel rida teisi tähendusi. Sotsiaalpsühholoogilises mõttes võib aga suhtlemist vaadelda koosnevana kahest osast - mõjustamise viisid (sõnalised, tegevuslikud, välimuslikud, telepaatilised jne.), mis enamuses saavad olla ka kahepoolsed ja mõjustamise vastuvõtu viisid (matkimine, identifitseerimine, nakatumine, konformism, negativism, maksimalism jne.), mis enamuses saavad esineda nii kriitiliselt kui ka mittekriitiliselt kujul.

Perekond on ajalooliselt väljakujunenud ühiskonna osa, väike grupp, mis peab põhinema heteroseksuaalsusel, vereeksoogaamial, liikmeksõleku tunnustamisel ja staatuse kindlaksmääratusel.

Perekonna vormi määrab ühiskondlik-majanduslik formatioon, tüüpi võimu jaotus abikaasade vahel, liigi laste arv (väike-, suur-, eba-, mesiperekond), kooselavate põlvkondade arv (liit-, lihtperekond), lapsevanemad (vaba-, vallas-, kasu-, ase-, lesk-, taas-, lahusperekond), inimese elu staadiu-

mid (noor-, uus-, vanaperekond) ja vastuolu ühiskonna normidega (probleemperekond).

Probleemi asetamisel lähtutakse sellest, et suhtlemine võib perekonna kui süsteemi suhtes toimida nii selle tugevdajana (positiivne suhtlemine) kui ka nõrgendajana (negatiivne suhtlemine). Kui perekonna tugevdamine või nõrgendamine on selle liikmete poolt tunnetatud ja ette kavatsatud, toimib suhtlemise avalik funktsioon, kui aga mitte, toimib varjatud funktsioon.

Positiivse ja negatiivse suhtlemise toimet vaadeldakse paralleelselt järgmistes perekonnaelu valdkondades: abiellumine, elu taastootmine, laste sotsialiseerumine, rollid perekonnas ja abielulahutus.

Abiellumises on suhtlemise probleemistik järgmine.

1. Positiivse suhtlemise avalik funktsioon realiseerub kavatsatud abiellumises.
2. Positiivse suhtlemise varjatud funktsioon esineb olukorrana, kus vaatamata soovile ei lähe korda luua perekonda.
3. Negatiivse suhtlemise avalik funktsioon seisneb teadlikus soovis mitte abielluda.
4. Negatiivse suhtlemise varjatud funktsioon täitub ettekatsematus abiellumises.

Elu taastootmisel on küsimustik, mis haarab suhtlemist, järgmine:

1. Positiivse suhtlemise avalik funktsioon realiseerub laste soovitud sündimise korral.
2. Positiivse suhtlemise varjatud funktsioon esineb olukorrana, kus vaatamata soovile ei lähe korda saada lapsi.

3. Negatiivse suhtlemise avalik funktsioon seisneb teadlikus soovis mitte saada lapsi.
4. Negatiivse suhtlemise varjatud funktsioon täitub lapse ettekavatsemata sünnis.

Laste sotsialiseerumisega seotud probleemide ring-~~suh-~~
~~tumises~~ ^{suhtlemises} on järgmine.

1. Positiivse suhtlemise avalik funktsioon realiseerub laste kavatsetud kujundamises küpseks isiksuseks.
2. Positiivse suhtlemise varjatud funktsioon esineb olukorrana, kus vaatamata soovile, ei lähe korda suunata laste sotsialiseerumist positiivses suunas.
3. Negatiivse suhtlemise avalik funktsioon seisneb teadlikus laste sotsialiseerumise suunamises negatiivses suunas.
4. Negatiivse suhtlemise varjatud funktsioon täitub laste resotsialiseerumises ühiskondlikus kasvatusasutuses või kasuperekonnas.

Rollidega perekonnas on seotud suhtlemises järgmised küsimused.

1. Positiivse suhtlemise avalik funktsioon realiseerub rollide kavatsetud koostöös.
2. Positiivse suhtlemise varjatud funktsioon esineb olukorrana, kus vaatamata soovile ei lähe korda saavutada rollide koostööd.
3. Negatiivse suhtlemise avalik funktsioon seisneb teadlikus rollide mittekoostöös.
4. Negatiivse suhtlemise varjatud funktsioon võib täituda teadliku rollide mittekoostöö ületamises ühiskonna abiga laste sotsialiseerumisele ja kodumajapidamisele.

Perekonna desorganisatsioon hõlmab järgmisi suhtlemise-
ga seotud probleeme.

1. Positiivse suhtlemise avalik funktsioon realiseerub pere-
konnaelu soovitud harmoonias.
2. Positiivse suhtlemise varjatud funktsioon esineb olukorra-
na, kus vaatamata soovile ei lähe korda saavutada harmoo-
nilist perekonnaelu.
3. Negatiivse suhtlemise avalik funktsioon seisneb teadlikus
soovis abielulahutusele.
4. Negatiivse suhtlemise varjatud funktsioon võib täituda
ühiskonna vahelesegamises perekonna purunemisele ja kaud-
selt taas perekonna loomises.

Sellega olemegi lõpule jõudnud suhtlemise funktsiooni-
de käsitlemisega perekonnas. Kindlasti läheb korda saavutada
harmoonilise perekonnaelu ja küpse isiksuse kujundamine kui
on olemas niisugune väärtus nagu seda on inimlike suhete
väärtus

KASUTATUD KIRJANDUS

- MARX, K. ja ENGELS, F., Valitud teosed, II kd., Tln., 1960.
- МАРКС К. и ЭНГЕЛЬС Ф. Немецкая идеология. Сочинения,
т. 3.
- LENIN, V.I., Materialism ja empiriokrititsism. Teosed, 14.kd.
- ALLPORT, G.W., Pattern and growth in personality, New York,
1964.
- BLUM, R., Vöörandumisprobleem marksismis. "Ajalooline materia-
lism", Tln., 1970.
- ~~BOGARDUS~~, E., Sociology, New York, 1954.
- BOWMAN, H., Marriage for moderns, London, 1942.
- BURGESS, E.W., LOCKE, H.J., The family from institution to
companionship, New York, 1945.
- CORNAZ, M., Travail professionnel de la mère et vie familiale,
Lausanne, 1964.
- Eesti NSV abielu- ja perekonnakoodeks, Tln., 1969.
- Eesti Nõukogude Entsüklopeedia, 1. ja 2. kd.
- The Encyclopaedia Britannica, vol. 9.
- ERIKSON, E.H., Childhood and society, New York, 1963.
- FLÜGEL, J.C., The psycho-analytic study of the family, London
and New York, 1921.
- GOODE, W.J., Family Disorganization. "Contemporary Social
Problems," Ed. by R.K. MERTON and R.K. NISBET,
New York and Burlingame, 1961, pp. 390-450.
- HOMANS, G.C., The human group, London, 1968.

- KADASTIK, H., Kas on vajalik käsitleda seksoloogiat. "Perekonnaprobleemid," Trt., 1972 (käsikiri), lk. 79-93.
- KARU, V., Miks sünnib vigaseid lapsi. "Nõukogude Naine" 1970, nr. 8, lk. 24.
- KELAM, A., Töötav naine sotsioloogiliste uurimuste valguses. "Nõukogude Naine" 1970, nr. 6, lk. 10-12.
- KINSEY, A.C., POMEROY, W.B., MARTIN, C.E., Sexual behavior in the human male, Philadelphia, 1948.
- KOLAROVA, Z., KONTOR, B., Emotsioonid ja kasvatus. "Nõukogude Naine" 1970, nr. 3, lk. 28-29.
- KON, J., Isiksuse sotsioloogia, Tln., 1971.
- KULDSEPP, A., Inimlike suhete väärtus. "Nõukogude Naine" 1971, nr. 3, lk. 24-25.
- Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei programm, Tln., 1961.
- Nõukogude Sotsialistliku Vabariikide Liidu konstitutsioon, Tln., 1957.
- PANSO, V., Naljakas inimene. "Loomingu Raamatukogu" 1965, nr. 41/42.
- PARSONS, T., BALES, R., Family, socialization and interaction process, London, 1956.
- Psühholoogia. Õpik pedagoogilistele instituudile, Toim. A.A.SMIRNOV, Tln., 1960.
- ROSE, A., Sociology, New York, 1957.
- SIMPSON, G., People in families, Cleveland and New York, 1968.
- STEINBERG, A., Naise häving. "Nõukogude Naine" 1971, nr. 1, lk. 26-27.

- STRZEMINSKA, H., Budżet czasu robotnic urzedniczek i ekspedientek. "Kobieta wspolczesna," Warszawa, 1966.
- ZIMMERMANN, E., Perekond ja selle ajaloolised vormid. "Perekonnaprobleemid," Trt., 1972 (käsikiri), lk. 2-30.
- TIIT, E., KORNET, E., Sünnituste arvu mõjutavatest teguritest. "Perekonnaprobleemid," Trt., 1972 (käsikiri), lk. 134-150.
- TOOMSOO, A., Ehitaja elukutse ja perekond. "Nõukogude Naine" 1971, nr.11, lk. 3-4.
- UNT, M., Emantsipatsioonist. "Looming" 1969, nr.10, lk. 1586 - 1587.
- VASSILJEV, L., Telepaatiast, Tln., 1966.
- АГАЛЬЦЕВ А.М., Возрастание роли форм социально-психологического общения в коммунистическом воспитании. "Материалы межвузовской научной конференции по проблеме возрастания активности общественного сознания в период строительства коммунизма," Курск, 1968, стр.418-419.
- АНДРЕЕНКОВА Н., Роль семьи в социализации. "Проблемы быта, брака и семьи," Видньюс, 1970, стр. 162-172.
- АНДРЮШКЯВИЧЕНЕ Я., Женский труд и проблема свободного времени. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр. 78-87.
- АНТИПИНА Г.С., Изучение малых групп в социологии и социальной психологии, Л., 1967.
- АРИСТОТЕЛЬ, Политика, М., 1911.

- БАЙРЮНАС З., Типичные ошибки семейного воспитания подростков. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр. 177-191.
- БАРАНОВ А.Н., Городская семья и личность. "Социальные исследования" вып. 7, М., 1971, стр. 75-85.
- БЕБЕЛЬ А., Женщины и социализм, М., 1959.
- БЕЛОВА В., ДОРСКИЙ Л., Мнения женщин о формировании семьи. "Вестник статистики" 1968, № 8, стр. 27-36.
- БЕЛЯЕВ Э.В., ШАЛИН Д.Н., К понятию "роль" в социологии. "Социальные исследования" вып. 7, М., 1971, стр. 170-187.
- БЕХТЕРЕВ В.М., Внушение и его роль в общественной жизни, СПб., 1903.
- БЕХТЕРЕВ В.М., Гипноз, внушение и психотерапия и их лечебное значение, СПб., 1911.
- БИЛЬШАЙ В., Решение женского вопроса в СССР, М., 1956.
- БОДАЛЕВ А.А., Восприятие человека человеком. "Проблемы общей и инженерной психологии," Л., 1964, стр. 3-12.
- Большая Советская Энциклопедия, 2-ое изд., Т.38.
- ВООГЛАЙД Ю., ТИИТ Э., ТАВИТ А., Исследование семьи в Тартуском государственном университете (настоящее положение и перспективы). "XII международный семинар по исследованию семьи" ССА ИКСИ, М., 1972, стр. 25-36.
- ГАВРИЛОВ В.А., Малые социальные группы в социалистическом обществе, М., 1968.

- ГАВРИЛОВА В.Н., "Проблемная семья" как объект социологического исследования. "Социальные исследования" вып. 7, М., 1971, стр. 157-170.
- ГЕГЕЛЬ Г.В.Ф., Сочинения, 2-ое изд., Т.7.
- Глава семьи. "Советская женщина" 1971, № 11, стр.36-37.
- ГОЛОФАСТ В.Б., ЛИТВИНОВА А.Л., Квинтэссенция современной буржуазной социологии семьи. "Социальные исследования" вып. 7, М., 1971, стр.277-284.
- ГОРЯЧЕВА А.И., О некоторых категориях социальной психологии. "Проблемы общественной психологии," М., 1965, стр. 196-235.
- ГРУШИН Б., Свободное время, М., 1967.
- ДАВЫДОВ Г., ПЕЛИЯНКО Л., Использование времени учащимися в семье. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр. 191-201.
- ДЕНЕВ Д., Прогресивни традиции на българския навод в нравственного възпитания, София, 1962, стр. 150-165.
- ДМИТРИЕВ А.В., ШИРЯЕВ Б.А., ФЕДОСЕЕВ А.А., Проблема социализации в американской политической науке. "Человек и общество" вып. 9, Л., 1971, стр. 130-144.
- ДЮМЕНТОП Г.Г., Проблемы социологии расселения. "Социальные предпосылки формирования города будущего," ч. 1, М., 1967.
- ИВАНОВ В.Г., Коллектив и личность, Л., 1971.
- ИНКЕЛЬС А., Личность и социальная структура. "Социология сегодня," М., 1965, стр. 271-302.

- КИРИЛЛОВА М.А., Проблемы брачно-семейных отношений в буржуазной социологии семьи США. "Научные доклады высшей школы. Философские науки," 1965, № 2, стр. 96-102.
- КНЯЗЕВ Б.В., РАТНИКОВ В.П., Коллектив как тип исторической социальной общности. "Философские науки" 1972, № 1, стр. 21-27.
- КОВАЛЕВ А.Г., Взаимовлияние людей в процессе общения и формирование общественной психологии. "Вопросы психологии личности и общественной психологии," Л., 1964, стр. 5-24.
- КОРОЛЕВ Ю.А., Взаимодействие морали и права в брачно-семейных отношениях. "Вопросы философии" 1963, № 11, стр. 75-85.
- КРИКУНОВ А.С., ЛУТОШКИН А.Н. и др., "Группа" и "коллектив" как основные понятия социально-психологического изучения и объекты педагогического воздействия. "Материалы межвузовской научной конференции по проблеме возрастания активности общественного сознания в период строительства коммунизма, Курск, 1968.
- КУЗЬМИН Е.С., Основы социальной психологии, Л., 1967.
- КУРАНЧЕВА З.А., Дискуссия о роли женщин в семье и обществе в Швеции. "Социальные исследования" вып. 7, М., 1971, стр. 247-252.
- ЛАПИН Н.И., Проблема неформальной группы в "индустриальной социологии". "Социальные исследования" вып. 2, М., 1968, стр. 175-187.
- ЛЕОНТЬЕВ А.Н., Психическое развитие ребенка в дошкольном возрасте. "Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста" М., 1948, стр. 4.

Личность, группа, общество, Пермь, 1971.

МЕРТОН Р.К., Явные и латентные функции. "Структурно-функциональный анализ в современной социологии," М., 1968, стр. 82-179.

МОРЕНО Дж. Л., Социометрия, М., 1958.

МУСАТОВ И.М., Социально-экономические проблемы трудовых ресурсов в СССР, Новосибирск, 1968.

МЯСИЩЕВ В.Н., Социальная психология и психология отношений. "Проблемы социальной психологии," М., 1965, стр. 273-286.

НИРИНГ С., Свобода, обещание и угроза, М., 1966.

НОВИКОВ М.И., Взаимное уважение в семье, забота о воспитании детей. "Моральный облик строителя коммунизма," М., 1964, стр. 213-242.

О разводе. "Советская женщина" 1971, № 2, стр. 24-25.

ОСИПОВ Г.В., Современная буржуазная социология, М., 1964.

ПАНОВА Н.В., Вопросы труда и быта женщин. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр. 87-95.

ПАНФЕРОВ В.Н., Восприятие внешности людей и общение. "Человек и общество" вып. 8, Л., 1971, стр. 172-175.

ПАРСОНС Т., Общетеоретические проблемы социологии. "Социология сегодня," М., 1965.

ПАРЫГИН Б.Д., Общественное настроение, М., 1966.

ПАРЫГИН Б.Д., Социальная психология как наука, Л., 1967.

ПИМЕНОВА А.Л., Новый быт и становление внутрисемейного равенства. "Социальные исследования" вып. 7, М., 1971, стр. 34-46.

- ПИМЕНОВА А.Л., Услуги в семье. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр.141-153.
- ПОРШНЕВ Б.Ф., Социальная психология и история, М., 1966.
- РОГОВИН В.З., Дискуссии по проблемам быта и культуры в Советской России 20-х годов. "Социальные исследования" вып. 7, М., 1971, стр. 46-75.
- РЯСЕНЦЕВ В.А., Семейное право, М., 1967.
- САДВОКАСОВА Е.А., Социально-гигиенические аспекты регулирования размеров семьи, М., 1969.
- СВЕРДЛОВ Г.М., Советское семейное право, М., 1958.
- Село Вирятино в прошлом и настоящем, М., 1958.
- СИМПСОН Дж., ИНГЕР Дж. М., Социология расовых и этнических отношений. "Социология сегодня," М., 1965, стр. 417-445.
- СЛЕСАРЕВ Г.А., Вопросы организации труда и быта женщин и расширенное воспроизводство населения. "Социальные исследования" вып. I, М., 1965, стр. 156-162.
- Советская историческая энциклопедия, Т.12, М., 1969.
- СОЛОВЬЕВ Н.Я., Об определении понятий современной советской семьи. "Perekonnaprobleemid" (käsikiri), Trt., 1972, lk. 31-53.
- СОЛОВЬЕВ Н.Я., Развод, его факторы, причины, поводы. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр. 111-128.
- СОЛОВЬЕВ Н.Я., Соседские отношения и принцип коллективизма в быту. "Социальные исследования" вып.7, М., 1971, стр. 94-104.

ТАРД Г., Законы подражания, СПб., 1892.

УЛЕДОВ А.К., Общественное мнение советского общества,
М., 1963.

УРЛАНИС Б.Ц., Рождаемость и продолжительность жизни в
СССР, М., 1963.

Философская Энциклопедия, Т. 4, М., 1967.

Философский Словарь, М., 1963.

ХАРЧЕВ А.Г., Брак и семья в СССР, М., 1964.

ХАРЧЕВ А.Г., Быт и семья в социалистическом обществе,
Л., 1968.

ХАРЧЕВ А.Г., Быт и семья как категории исторического
материализма. "Проблемы быта, брака и семьи,"
Вильнюс, 1970, стр. 9-23.

ХАРЧЕВ А.Г., За чистоту наших отношений. "Нева" 1955,
№ 3, стр. 115-120.

ХАРЧЕВ А.Г., Ленинизм и проблемы семейно-брачных отноше-
ний. "Философские Науки" 1969, № 5, стр. 25-35.

ХАРЧЕВ А.Г., Марксизм-ленинизм о браке и семье, М., 1959.

ХАРЧЕВ А.Г., О некоторых результатах исследования моти-
вов брака в СССР. "Философские науки" 1963,
№ 4, стр. 47-58.

ХАРЧЕВ А.Г., О путях дальнейшего укрепления семьи в СССР.
"Социальные исследования" вып. I, М., 1965,
стр. 162-170.

ХАРЧЕВ А.Г., ГОЛОД С.И., Профессиональная работа женщин
и семья, Л., 1971.

ХАРЧЕВ А.Г., Социальная прогресса и семья. "Культура и жизнь" 1961, № 5, стр. 22-25.

ШИБУТАНИ Т., Социальная психология, М., 1969.

ШИМИН Н.Л., Семья и формирование личности. "Ученые записки Горьковского государственного педагогического института. Серия: Общественные науки. Философские вопросы коммунистического воспитания." 1967, вып. 83, стр. 63-87.

ЮРКЕВИЧ И.Г., Мотивы заключения и стабильность брака. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр. 99-111.

ЮРКЕВИЧ И.Г., Советская семья, Минск, 1970.

ЮСТИЦКИЙ В., О современной польской социологии семьи. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр. 228-239.

ЯНКОВА З., О бытовых ролях работающей женщины. "Проблемы быта, брака и семьи," Вильнюс, 1970, стр. 42-50.

ЯНКОВА З.А., Формирование личности в быту. "Социальные исследования" вып. 7, М., 1971, стр. 16-34.

ФУНКЦИИ ОБЩЕНИЯ В СЕМЬЕ

А. Калс

Р Е З Ю М Е

Целью настоящей работы является рассмотрение некоторых проблем, связанных с функциями общения внутри семьи. Рассмотрение проблемы обосновано как теоретически, так и практически; оно связано прежде всего с целью формирования гармонической семьи и личности. Работа разделена на три части: в первой части приводятся понятия общения и семьи, во второй части — расположение проблемы и в третьей — позитивное и негативное общение в семье.

Наряду со значением социально-психологического, общение имеет еще целый ряд значений. С точки зрения социально-психологического можно общение рассматривать как целое, состоящее из двух частей, а именно, способы влияния (словесные, действенные, внешостные, телепатические и др.), которые в основном могут выступать двусторонне, и способы принятия влияния (подражание, заражение, конформизм, негативизм, максимализм и др.), которые в основном могут выступать как в критическом, так и внекритическом виде. Семья — это исторически сложившаяся часть общества, малая группа, которая должна обосновываться на гетеросексуальности, кровно-эксогоамии, на признании членства и на установлении статуса.

Форму семьи определяют общественно-экономическая формация, типа семьи определяет распределение власти

между супругами, рода семьи определяют количество детей, количество совместно живших поколений, родители, стадии человеческой жизни и противоречие с общественными нормами.

При постановке проблемы следует исходить из того, что общение может по отношению к семье действовать как укрепителем ее (позитивное общение), так и ослабителем (негативное общение). Если укрепление или же ослабление семьи осознается членами семьи, является намеренным, то действует явная функция общения. Если не намечается вышеуказанных условий, то действует скрытая функция общения.

Действие позитивного и негативного общения рассматривается параллельно в следующих областях семейной жизни: вступление в брак, воссоздание жизни, социализация детей, роли внутри семьи и расторжение брака.

При вступлении в брак проблематика общения следующая:

1. Явная функция позитивного общения реализуется при намеренном вступлении в брак.
2. Скрытая функция позитивного общения выступает ситуацией, при которой несмотря на желание, не удается создать семьи.
3. Явная функция негативного общения состоит в намеренном желании не вступать в брак.
4. Скрытая функция негативного общения выполняется в ненамеренном вступлении в брак.

При воссоздании жизни вопросник, охватывающий общение, следующий:

1. Явная функция позитивного общения реализуется при намеренном рождении детей.
2. Скрытая функция позитивного общения встречается в случае, при котором несмотря на желание не получают ребенка.
3. Явная функция негативного общения состоится в сознательном желании не получать ребенка.
4. Скрытая функция негативного общения состоится в незадуманном рождении ребенка.

Круг проблем, связанный с социализацией детей в общении следующий:

1. Явная функция позитивного общения реализуется в намеренном формировании ребенка в зрелую личность.
2. Скрытая функция позитивного общения встречается в случае, при котором несмотря на желание, не удается направлять социализацию детей в положительном направлении.
3. Явная функция негативного общения состоится в сознательном направлении социализации детей в отрицательном направлении.
4. Скрытая функция негативного общения осуществляется в ресоциализации детей в общественных заведениях воспитания.

С ролями в семье связаны следующие вопросы общения.

1. Явная функция позитивного общения реализуется в намеренном сотрудничестве ролей.

2. Скрытая функция позитивного общения встречается в случае, при котором несмотря на желание не удается достигнуть сотрудничества ролей.
3. Явная функция негативного общения состоится в сознательном несотрудничестве ролей.
4. Скрытая функция негативного общения может реализовываться в преодолении сознательного несотрудничества ролей с помощью общества на социализацию детей и на домашнее хозяйство.

Резорнансизация семьи охватывает следующие проблемы общения:

1. Явная функция позитивного общения реализуется в желанной гармонии семейной жизни.
2. Скрытая функция позитивного общения встречается в случае, при котором несмотря на желание не удается достигнуть гармонической семейной жизни.
3. Явная функция негативного общения состоится в намеренном желании на расторжение брака.
4. Скрытая функция негативного общения может реализовываться в мешательстве общества в распад семьи и косвенно в создании новой семьи.

Тем самым можно и заключить рассматривание функций общения в семье. Определенно удастся достичь образование гармонической семьи и зрелой личности, когда имеется такая ценность, как ценность человеческих отношений.